

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМ. І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
КАФЕДРА ТЕАТРОЗНАВСТВА

**МОДЕЛЬ КОМПЛЕКСНОЇ ТЕАТРАЛЬНО-МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ
У ХАРКІВСЬКІЙ ШКОЛІ СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНИХ
НАПРЯМІВ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня Магістр
за спеціальністю 026 «Сценічне мистецтво»

Виконала:
Здобувачка вищої освіти
за ОНП Сценічне мистецтво
Аліна ЛОЗОВА

Науковий керівник:
кандидатка мистецтвознавства,
доцентка
Яна ПАРТОЛА

Рецензент:
кандидатка мистецтвознавства,
доцентка кафедри театрознавства та
акторської майстерності факультету
культури і мистецтв ЛНУ імені Івана
Франка
Софія РОСА-ЛАВРЕНТІЙ

Допущено до захисту:
Завідувач кафедри, канд. мис-ва, доцентка
(науковий ступінь, вчене/творче звання)

Юлія ЩУКІНА
«11» червня 2025 р.

Харків, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	7
1.1. Джерельна база дослідження	7
1.2. Початкова театральна освіта як різновид початкової мистецької освіти. Характеристика базових понять	10
РОЗДІЛ 2. ПОЧАТКОВА ТЕАТРАЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ	25
2.1. Становлення театральної освіти в Україні в історичній ретроспективі	25
2.2. Система театральних шкіл та їх місце в сучасному культурному просторі України	43
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ КОМПЛЕКСНОЇ ТЕАТРАЛЬНО-МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ У ХАРКІВСЬКІЙ ШКОЛІ СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНИХ НАПРЯМІВ	54
3.1. Становлення та діяльність Комунального закладу мистецької освіти «Школа сучасних театрально-сценічних напрямів» Харківської міської ради	54
3.2. Модель комплексної театрально-мистецької підготовки у Комунальному закладі мистецької освіти «Школа сучасних театрально-сценічних напрямів» Харківської міської ради	64
3.3. Освітня і творча складові театального відділення	68
3.4. Діяльність Навчального театру як вагома складова освітнього процесу	71
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. У контексті динамічних змін, які сьогодні переживає Україна – політичних, економічних, освітніх, культурних та духовних – особливого значення набуває мистецька освіта, зокрема театральне мистецтво, як унікальна сфера формування культурної ідентичності нації. Саме мистецька освіта виконує важливу функцію збереження та передачі духовної спадщини українського народу, сприяє розвитку естетичної культури особистості, що є невід’ємною складовою цілісного розвитку громадянина. Естетична культура як соціальне явище постійно оновлюється, трансформується та відображається на особистісному рівні. Її розвиток тісно пов’язаний із розкриттям творчого потенціалу індивіда, його культурною самореалізацією та морально-етичним зростанням на основі загальнолюдських цінностей.

У ХХІ столітті знання, інновації й творчість стали ключовими чинниками соціального прогресу. У цьому контексті театральне мистецтво виступає не лише як форма культурного самовираження, а як складова креативної індустрії – однієї з рушійних сил нової економіки, яку, за визначенням Річарда Флориди, формують креативні класи, здатні генерувати ідеї, створювати сенси і транслювати їх у соціум [84, с. 7].

Сьогодні театр стає простором рефлексії над соціальною реальністю, платформою для втілення нових художніх форм і тем, що відгукуються на запити суспільства. Відтак, мистецька освіта у сфері театру – це не лише професійна підготовка, а й формування особистості, здатної до міжкультурної взаємодії, відкритої до європейських цінностей і усвідомлення глобальних трансформацій.

Сучасний розвиток театального мистецтва потребує оновлених підходів до підготовки майбутніх фахівців ще на етапі початкової мистецької освіти. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність закладів спеціалізованої мистецької освіти, які здійснюють початкову театально-мистецьку підготовку

дітей та підлітків. Питання формування «професійних» глядачів, які можуть гідно оцінити високохудожні твори театрального мистецтва та бути активними учасниками їхнього створення залишається актуальним. У світі, зокрема й в Україні, існує достатня кількість різноманітних моделей мистецької освіти. Водночас в українському контексті залишається проблема подолання застарілих стереотипів, успадкованих від радянської системи освіти та культурно-освітньої, клубної моделі гуртків творчої самодіяльності. Тому, питання пошуку, формування та вивчення освітніх моделей, що базуються на інноваційному комплексному підході, набуває особливого значення. Одним із прикладів такої моделі позашкільної театральної-мистецької підготовки є Комунальний заклад мистецької освіти «Школа сучасних театральних-сценічних напрямів» Харківської міської ради (далі – КЗМО «ШСТСН» ХМР), яка вже протягом 35 років успішно функціонує та підготувала понад 2000 випускників. Але до цього часу освітній досвід закладу не був ґрунтовно узагальнений і науково осмислений. Оскільки початкова театральна-мистецька освіта є важливою передумовою для подальшого професійного зростання у галузі театру, а також інструментом гармонійного культурного розвитку дитини, зазначені аспекти підкреслюють актуальність вивчення освітньої моделі КЗМО «ШСТСН» ХМР як прикладу сучасного підходу до формування світоглядної та творчої самореалізації особистості.

Мета дослідження. Визначити особливості театральної підготовки у Харківській школі сучасних театральних-сценічних напрямів у контексті початкової мистецької освіти в Україні.

Завдання:

- здійснити теоретичний аналіз досліджуваної теми та критичний огляд джерельної бази;
- висвітлити передумови становлення та розвитку мистецьких шкіл в Україні;

- визначити особливості театральної-мистецької підготовки у КЗМО «ШСТСН» ХМР (структура, форми, зміст);
- сформулювати модель театральної-мистецької підготовки у КЗМО «ШСТСН» ХМР та проаналізувати її вплив на формування особистості здобувача освіти.

Об’єкт дослідження – сучасна початкова театральна освіта в Україні.

Предмет дослідження – особливості театральної-мистецької підготовки у Харківській школі сучасних театральних-сценічних напрямів.

Наукова новизна. В роботі вперше здійснена спроба сформулювати та обґрунтувати модель театральної-мистецької підготовки у КЗМО «Школа сучасних театральних-сценічних напрямів», що дає можливість відслідкувати процес поступового творчого становлення майбутніх абітурієнтів театального факультету.

Практичне значення магістерської роботи у тому, що окремі положення даного наукового дослідження можуть використовуватися викладачами вищої школи, мистецьких шкіл, художніми керівниками дитячих театрів у своїй діяльності та студентами під час написання курсових, дипломних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерського дослідження були оприлюднені:

- на IX науково-практичній конференції, присвяченій пам’яті театрознавця, педагога, публіциста Євгенія Русаброва (1955–2013) «УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР В УМОВАХ ВІЙНИ», яка проходила 25-26 жовтня 2022 року, тема доповіді: «Початкова дистанційна театральна освіта в умовах воєнного стану (на прикладі діяльності Харківської школи сучасних театральних-сценічних напрямів)»;
- на Міжнародній мультидисциплінарній науковій інтернет-конференції «СВІТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ», яка проходила 16-17 лютого 2023 року, тези доповіді розміщені у випуску 16 матеріалів конференції «Початкова театральна

освіта, як первинна ланка у безперервному інтегрованому освітньому процесі (на прикладі діяльності Харківської школи сучасних театральних напрямів)»;

– на XXI Міжнародній науково-творчій конференції студентів, аспірантів, докторантів «Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців», яка проходила 22-23 квітня 2025 року, тема доповіді: «Комплексна початкова театральна-мистецька освіта як чинник формування творчого світогляду».

Структура магістерської роботи вибудована відповідно до логіки наукового дослідження, узгоджена із сформульованою метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, що поділяються на підрозділи, загальних висновків, списку використаних джерел (84 найменування) та п'яти додатків. Загальний обсяг дослідження становить 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Джерельна база дослідження

У ході наукового опрацювання теми було залучено достатній обсяг джерельного матеріалу, що дало змогу здійснити її всебічний і комплексний аналіз. Початкова мистецька освіта в Україні розглядається як складова соціокультурної сфери, а отже – як об’єкт державної культурної політики та предмет законодавчого і нормативно-правового регулювання. Вона водночас належить до двох ключових сфер суспільного життя – освіти і культури, що зумовлює її міждисциплінарний характер, специфіку функціонування та низку актуальних проблем [38, с. 22]. Значну частину опрацьованих джерел становлять законодавчі й нормативно-правові документи, які визначають засади розвитку освіти в Україні, зокрема початкової театральної освіти. Вони регламентують зміст, форми організації освітнього процесу, окреслюють його завдання, а також встановлюють правові засади діяльності мистецьких освітніх закладів.

Ключовими документами є:

- Закон України «Про освіту» (2017 р.) [70];
- Закон України «Про позашкільну освіту» (2000 р. з наступними змінами) [71];
- Закон України «Про культуру» (2010 р.) [69];
- Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України № 686 від 09.08.2018 «Про затвердження Положення про мистецьку школу» [67];
- Типові освітні програми початкової мистецької освіти затверджені Міністерством культури України [58].

Довідкова література, енциклопедії та словники стали джерелами для уточнення термінологічного апарату дослідження, розкриття сутності понять «мистецька освіта», «естетичне виховання», «модель», а також для перевірки фактів

та узагальнень. Зокрема, використано матеріали «Енциклопедії українознавства» (ред. В. Кубійович) [22], «Енциклопедії Сучасної України» [59], «Українського педагогічного словника» С. Гончаренка [12], «Сучасного тлумачного словника української мови» під ред. В. Дубічинського [76].

У дослідженні були проаналізовані навчальні посібники, матеріали, опубліковані у наукових серіях «Мистецтво та освіта», «Педагогіка і психологія», «Українська культура», «Інноваційна педагогіка», «Вісник НАКККиМ», «Вісник КНУКиМ» та ін., які надали можливість простежити міждисциплінарний підхід до формування мистецької освіти. Різномасштабне бачення театральної-мистецької освіти охоплює нормативно-правовий, педагогічний, культурологічний, історичний та професійно-орієнтований виміри.

Нормативно-правовий аспект досліджується у праці Т. Колос [38], де авторка акцентує увагу на аналізі законодавчого забезпечення мистецької освіти в Україні. У дослідженні висвітлено структуру нормативної бази та окреслено ключові вектори державної політики у сфері культури й освіти.

Історико-культурологічний підхід представлений у працях Р. Пилипчука [60], Г. Ботунової [6], Г. Веселовської [8], С. Сідлецької [74], О. Клековкіна [37], Ж. Денисюк [16], Н. Антоненко [3], Н. Давиденко [14], С. Сірополка [75], С. Волкова [9; 10; 11]. Дослідники розглядають театральну освіту крізь призму історичного розвитку, простежуючи формування української мистецької школи, вплив провідних особистостей та культурно-освітніх інституцій. Ці автори підкреслюють значення спадкоємності та національних традицій у сучасних освітніх процесах. У межах цього підходу театральна педагогіка осмислюється як історично зумовлене явище, що розвивалося відповідно до культурно-політичних змін, потреб суспільства й національної традиції. Автори підкреслюють, що сучасні освітні моделі є результатом еволюції мистецького досвіду, збереження й переосмислення класичних форм навчання.

Педагогічно-інституційний підхід демонструють С. Василенко [7] акцентуючи увагу на творчій спадщині Оксани Рудницької як джерелі новаторських педагогічних ідей; Л. Масол [51] авторка комплексної концепції загальної мистецької освіти; О. Комаровська та Н. Миропольська [40] – розглядають формування професійної компетентності вчителя мистецтва як інтеграцію методичної, естетичної та творчої складових; С. Волков [9] досліджує взаємозв'язок між закладами мистецької освіти; А. Корнієнко [44] розглядає специфіку функціонування мистецьких позашкільних закладів в умовах воєнного стану; С. Ладонько, Т. Скорик, К. Духвин [46] говорять про сучасні проблеми позашкільної мистецької освіти.

Театрально-педагогічний підхід представлений у роботах О. Абрамович, В. Чорної [1] та С. Гордєєва [13]. Вони розглядають театральну педагогіку не лише як окрему професійну галузь у творчих закладах вищої освіти чи як окремі методи в галузі «Мистецтво», але також як комплексну систему освіти. У фокусі – формування особистості через творче самовираження, роль театру як середовища для соціалізації й креативного розвитку.

У межах професійно-орієнтованого підходу театральна педагогіка розглядається як ефективний інструмент формування професійних якостей майбутнього вчителя. В. Абрамян [2], О. Кузнецова, А. Троцко, Л. Штефан [45] обґрунтовують доцільність використання сценічних засобів у процесі підготовки педагогів для розвитку їхньої рефлексивності, креативності, емоційного інтелекту й комунікативної компетентності.

Усі вищезазначені підходи не протиставляються, а доповнюють один одного, утворюючи комплексне бачення театральної педагогіки як явища, що об'єднує освітні, мистецькі, культурні та особистісні процеси.

Не менш значущим у контексті обраної теми є джерела, пов'язані із практичною діяльністю досліджуваного навчального закладу – театального відділення КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів». У цьому

аспекті були проаналізовані освітні та робочі програми, методичні матеріали викладачів, внутрішня документація, зокрема щорічні аналітичні довідки про діяльність школи, звіти, репертуарні плани, розклади занять і тематичні плани. Ці джерела дозволили відтворити реальну картину функціонування початкової театральної освіти в умовах мистецької школи та здійснити ґрунтовний аналіз освітньо-творчого процесу. Частина з названих документів представлена у додатках до цієї роботи (див. Додатки Б, Г).

Також у роботі проаналізовано матеріали сайтів: Міністерства культури та стратегічних комунікацій України [54], Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти [18], Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти [23], Одеської театральної школи [77], Полтавської міської школи мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко [61], КЗМО «Дитяча школа мистецтв №6» ХМР [41], Київської дитячої школи мистецтв №2 імені М. І. Вериківського [35], Школи мистецтв «Вільні та небайдужі» [82], КЗМО «Школа сучасних театрально-сценічних напрямів» ХМР [83].

Таким чином, джерельна база дослідження охоплює як офіційні нормативні документи, так і наукові дослідження, а також первинні матеріали, зібрані під час аналізу діяльності ШСТСН. Це забезпечило повноту дослідження, його наукову достовірність і практичну цінність.

1.2. Початкова театральна освіта як різновид початкової мистецької освіти. Характеристика базових понять

Проблематика творчого розвитку особистості зберігає свою актуальність упродовж багатьох епох. Ідеал гармонійно сформованої особистості віддзеркалює прагнення людства досягти внутрішньої досконалості, гармонії та естетичної краси. У цьому контексті театральне мистецтво розглядається як дієвий інструмент, що сприяє розвитку інтелектуального, духовного та фізичного потенціалу людини, відкриваючи широкі можливості для реалізації її творчих задатків.

У сучасних соціокультурних умовах молодь не може ефективно реалізувати свої соціальні й професійні орієнтири без цілеспрямованої підтримки з боку освітніх інституцій. Заклади освіти не лише передають знання та формують професійні навички, а й впливають на становлення особистісних цінностей, соціальних установок, трудової мотивації, зокрема у виборі професії, продовженні навчання та професійній самореалізації [6].

Театральна освіта, як складова мистецької освіти й культури загалом, посідає особливе місце в освітньому середовищі. Відповідно до статті 21 Закону України «Про освіту», мистецька освіта належить до спеціалізованої й може здійснюватися в межах формальної, неформальної та інформальної освіти. Вона спрямована на формування компетентностей у відповідній галузі професійної діяльності та реалізується в межах безперервного, інтегрованого освітнього процесу на різних рівнях освіти, передбачаючи раннє виявлення й розвиток індивідуальних здібностей. Закон також визначає, що мистецькі школи – музичні, художні, хореографічні, хорові, школи мистецтв тощо – належать до закладів спеціалізованої мистецької освіти, що забезпечують надання початкової мистецької підготовки [70].

Протягом XX ст. система мистецької освіти в Україні формувалася і вдосконалювалася з наявністю обов’язкових рівнів:

- початкова мистецька освіта (дитячі музичні, художні, театральні, хореографічні школи);
- неповна вища мистецька освіта (музичні, театральні, художні та інші технікуми, училища, коледжі);
- повна вища мистецька освіта (інститути, консерваторії, академії, університети мистецького профілю).

Сучасна трирівнева модель мистецької освіти ґрунтується на інтегрованих навчальних планах, які забезпечують спадковість, послідовність і тяглість освітнього процесу від початкового до вищого рівня. Такий підхід сприяє

формуванню конкурентоспроможних фахівців мистецької галузі, здатних ефективно функціонувати в умовах ринку. Це стало вагомим здобутком української системи мистецької освіти, що забезпечило їй високе визнання на міжнародному рівні. Упродовж часу відбувалися численні процеси трансформації: реструктуризація та оновлення мережі мистецьких закладів, зміна їхніх назв, змісту навчальних планів і програм [9, с. 211].

На сьогодні мистецька освіта в Україні функціонує за чотирирівневою структурою:

Початкова мистецька освіта – здобувається паралельно з початковою або базовою середньою освітою й передбачає формування базових компетентностей у вибраному виді мистецтва. Її надають заклади спеціалізованої мистецької освіти – мистецькі школи.

Профільна мистецька освіта – реалізується на основі початкової мистецької підготовки одночасно з повною загальною середньою освітою. Її мета – підготовка до подальшого навчання на наступному освітньому рівні. Освітні послуги надаються мистецькими ліцеями.

Фахова передвища мистецька освіта – здобувається після завершення початкової мистецької та базової середньої освіти (або повної загальної середньої освіти) й спрямована на формування професійних компетентностей у певній мистецькій галузі. Реалізується у фахових мистецьких коледжах.

Вища мистецька освіта – передбачає здобуття освітньо-професійних ступенів (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтва) на основі профільної або фахової передвищої мистецької освіти. Її забезпечують заклади вищої освіти – університети та академії [18].

До визначення поняття і змісту мистецької освіти зверталися багато науковців (Л. Масол [51], О. Абрамович [1], О. Комаровська та Н. Миропольська [40], ін). Основоположницею наукового трактування поняття «мистецька освіта» є доктор педагогічних наук Оксана Рудницька. За її визначенням, «мистецька освіта

– це освітня галузь, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та удосконалення власної почуттєвої культури» [72, с. 34].

Дослідниця окреслила специфічні риси мистецької освіти, які виокремлюють її серед інших освітньо-виховних сфер. Вона підкреслювала, що мистецька освіта має унікальну природу, адже сприяє такому розвитку особистості, який важко формалізувати чи чітко зафіксувати, і який виявляється у глибоких внутрішніх змінах, що залишаються навіть тоді, коли засвоєні знання з часом забуваються [7, с. 20].

На думку О.П. Рудницької, «відмінність мистецької освіти від інших освітніх галузей полягає у взаємопроникненні знань і продуктивної активності особистості, оскільки жодну інформацію в галузі мистецтва не можна розкрити без залучення людини до самостійної художньої діяльності, всі види якої стимулюють прояви фантазії, образного уявлення. Це стосується не тільки процесів творення, але й виконавських інтерпретацій, ефектів співпереживання у процесі художнього сприйняття. Наявність творчого елемента забезпечує взаємозв'язок педагогічних впливів і саморозвитку людини, що є важливою умовою становлення критичності її мислення, потреби постійного оновлення знань, здатності до духовної самоорганізації та самовираження» [7, с. 20-21].

Доктор культурології Жанна Денисюк зазначає, що розвиток мистецької освіти має велике значення. Безперечно, «мистецька освіта є важливим елементом формування та розвитку особистості, розвитку творчого мислення, сприяючи розвитку культурних індустрій і креативної економіки. Освіта в сучасних умовах має бути спрямована на створення інтелектуально-творчої еліти, яка б могла конкурувати на міжнародному рівні та розвивати культуру країни. Мистецька освіта має забезпечувати формування творчої особистості та розвиток її мистецьких здібностей» [16, с. 25].

У межах цього дослідження початкова театральна освіта розглядається як окремий різновид початкової мистецької освіти та водночас як складова педагогічної науки, що має власну специфіку та особливості функціонування у культурному просторі. Законодавчо-нормативна база визначає заклади спеціалізованої мистецької освіти (музичні, художні, хореографічні, хорові школи, школи мистецтв тощо) як особливий тип позашкільних освітніх установ, завданням яких є надання початкової мистецької освіти. Згідно Закону України «Про позашкільну освіту», мистецькі школи мають специфічні умови функціонування в межах позашкільної освітньої системи. Зокрема, закон регламентує організаційні особливості таких закладів: створення структурних підрозділів (відділів, відділень), формування навчальних груп за окремими критеріями, встановлення плати за навчання, а також проведення освітнього процесу на основі типових навчальних планів і програм, затверджених центральним органом виконавчої влади у сфері культури [71].

Оскільки початкові мистецькі школи належать до закладів спеціалізованої освіти, їх діяльність орієнтована не лише на загальний мистецький розвиток учнів, а й на формування основ професійної підготовки. Це підтверджується основними функціями таких закладів, зокрема:

- організацією та реалізацією освітнього процесу, спрямованого на розвиток спеціальних здібностей, естетичного досвіду й ціннісних орієнтацій учнів у процесі мистецької діяльності, а також на формування базових теоретичних і практичних компетентностей, у тому числі виконавських, у вибраному виді мистецтва;
- створенням умов для професійного художньо-творчого самовираження здобувачів початкової мистецької освіти;
- забезпеченням доступу до якісного культурного продукту, розвитком інтересу громадян до творчої діяльності, мистецтва та залученням до активних мистецьких практик;

– формуванням у дітей первинних професійних навичок і вмінь, необхідних як для їхньої соціалізації, так і для подальшої професійної реалізації [67].

Таким чином, уже в молодшому шкільному віці учні, які навчаються у закладах початкової мистецької освіти, отримують базові професійні вміння, які стають основою для їх подальшого розвитку на вищих етапах освітньої траєкторії.

Одним із ключових підходів у сучасній системі початкової мистецької освіти є її поетапна структуризація за рівнями, що дає змогу ефективно адаптувати освітній процес до вікових, індивідуальних та творчих особливостей здобувачів освіти.

Елементарний рівень є стартовою ланкою у системі початкової мистецької освіти. Його навчальна програма розрахована на чотири роки і реалізується паралельно з 1-4 класами загальноосвітньої школи. Основне завдання цього етапу полягає в ознайомленні дітей з різними видами мистецтва та у формуванні початкових знань за обраним напрямом. Освітній процес здійснюється у трьох напрямках: музичне мистецтво (інструментальне, хорове, фольклор), образотворче / декоративне мистецтво та хореографічне / циркове мистецтво.

Базовий (середній) рівень є основним етапом початкової мистецької освіти. Його програма передбачає два варіанти проходження:

- загальний мистецький варіант (полегшена програма, не орієнтована на подальшу професійну підготовку);
- початковий професійний варіант (поглиблений рівень, спрямований на подальше навчання у сфері мистецтва).

Навчання триває 4-5 років і відбувається одночасно з 5-9 (або 6-9) класами загальної середньої школи. Мета – диференціювати початкову мистецьку освіту та надати можливість здобувачу обирати між поглибленим вивченням мистецьких предметів з подальшою можливістю продовження професійного мистецького навчання, чи здобуванням початкової мистецької освіти за спрощеною програмою. Напрями підготовки включають: музичне мистецтво (інструментальне, вокальне,

хорове, фольклор), образотворче / декоративне мистецтво, хореографічне / циркове мистецтво, театральне мистецтво, а також кіно-, телемистецтво та мультимедійні напрями.

Поглиблений рівень є завершальним етапом початкової мистецької освіти. Освітня програма триває два роки паралельно з 10-11 класами загальноосвітньої школи і призначена для учнів, які на базовому рівні обрали професійно орієнтовану траєкторію. Завданням цього етапу є забезпечення умов для продовження професійної мистецької підготовки, що узгоджується з завершенням загальної середньої освіти. Напрями залишаються аналогічними базовому рівню: музичне мистецтво (інструментальне, вокальне, хорове, фольклор), образотворче / декоративне мистецтво, хореографічне / циркове мистецтво, театральне мистецтво, кіно-, телемистецтво / мультимедіа [18].

Варто зазначити, що мистецькі школи не лише готують майбутніх професіоналів у галузі мистецтва, а й формують культурно свідомого слухача та глядача – особистість, здатну до глибокого сприйняття і критичного оцінювання творів академічного мистецтва. Основними завданнями цих закладів є всебічний розвиток особистості – духовний, інтелектуальний, фізичний – розкриття творчого потенціалу дитини, задоволення потреб у самореалізації, а також формування моральних орієнтирів і високого рівня духовної культури.

Театральна освіта є синтезом естетичного виховання та театральної педагогіки, що гармонійно поєднуються в освітньому процесі. Завдяки засвоєнню знань, умінь і навичок у сфері театального мистецтва відбувається активне формування особистості учнів: формується їхній світогляд, морально-етичні переконання, естетичні смаки та індивідуальні мистецькі уподобання. У цьому контексті доцільним є глибше розкриття поняття «театральна освіта» та пов'язаних із ним термінів, що введенні у науковий обіг.

Початкову театральну освіту ми розглядаємо як окремий різновид початкової мистецької освіти, що вирізняється особливою сферою застосування та змістовим

наповненням. Під поняттям «театральна освіта» розуміється «фахова підготовка до сценічної діяльності акторів, режисерів, декораторів і технічного апарату» [22, с. 3154]. Відтак початкова театральна освіта, як початковий рівень спеціалізованої мистецької підготовки, має на меті формування базових професійних компетентностей, розвиток первинних виконавських навичок та ознайомлення здобувачів з основами театального мистецтва. Театральна освіта, окрім розвитку театральних навичок, спрямована на розвиток творчості та розуміння театального мистецтва. Вона охоплює вивчення різних аспектів театального процесу, таких як акторська майстерність, режисура, сценографія, драматургія, теорія та історія театру.

На сьогодні театральні школи в Україні здебільшого функціонують як театральні відділення чи класи в багатопрофільних мистецьких школах або рідше як окремі заклади початкової мистецької освіти. Їх діяльність регламентується низкою нормативно-правових актів:

- Законами України «Про освіту» [70], «Про позашкільну освіту» [71], «Про культуру» [69], «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [62];
- Постановою «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» [19];
- Наказами Міністерства культури України «Концепція сучасної мистецької школи» [64], «Про затвердження Положення про мистецьку школу» [67], «Про затвердження нормативів матеріально-технічного забезпечення мистецьких шкіл» [66] та ін.

Аналітичний огляд ключових законодавчих актів і підзаконних документів, що регулюють діяльність закладів спеціалізованої мистецької освіти, дозволив визначити сильні сторони та проблемні питання нормативно-правової бази.

До позитивних моментів можна віднести комплексність законодавчої бази, оскільки вона охоплює правові, організаційні та фінансові аспекти функціонування

мистецьких шкіл; офіційне визнання мистецьких шкіл як окремого типу закладу освіти; інтеграція мистецької освіти в загальну систему освіти (відповідність рівням: початковий – базовий – фаховий – вищий); можливість академічної автономії у складанні освітніх програм.

Попри позитивні зрушення у нормативному забезпеченні початкової мистецької освіти, все ще залишається неврегульованим питання цифрової трансформації цієї галузі. Відповідно до «Положення про мистецьку школу» що було доповнено абзацом згідно з Наказом Міністерства культури та інформаційної політики №227 від 22.03.2024: «у період дії воєнного стану або карантинних обмежень мистецька школа може здійснювати освітній процес із застосуванням дистанційних технологій та адаптувати власні освітні програми відповідно до можливостей організації навчання в такий період» [67]. Але, Міністерство культури та стратегічних комунікацій України не має затверджених загальнонаціональних стандартів або методичних рекомендацій щодо дистанційного або змішаного навчання у мистецьких школах, що підтверджується аналізом діючих нормативних актів (Наказ МКІП № 686 від 09.08.2018 «Про затвердження Положення про мистецьку школу» та «Концепція сучасної мистецької школи» (2017)). Це ускладнює ефективне впровадження цифрових технологій і створює виклики для викладачів та здобувачів освіти. Проте існують документи, розроблені регіональними методичними центрами, які можуть бути корисними для викладачів мистецьких закладів. Тож, існує необхідність розробки чіткої нормативно-методичної бази для дистанційного викладання театральних дисциплін, включно з адаптованими програмами, технічним забезпеченням, платформами для творчої взаємодії, а також навчанням викладачів цифровим інструментам.

Другою важливою проблемою, незважаючи на наявність правових підстав (Концепція інклюзивної мистецької освіти, Наказ Міністерства культури, молоді та спорту України від 27.01.2020 № 339 [63]), є практичне впровадження інклюзивної

освіти у мистецькій сфері. Недостатня кількість адаптованих навчальних програм для дітей з особливими освітніми проблемами; відсутність спеціального обладнання в багатьох мистецьких школах; та один із найголовніших аспектів – недостатня спеціальна підготовка викладачів до роботи в умовах інклюзії. Наразі існують Науково-методичний збірник матеріалів з тезами доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи» [26], та альманахи педагогічних практик викладачів мистецьких шкіл «Інклюзивна середа» [24; 25] видані Державним науково-методичним центром змісту культурно-мистецької освіти. У зазначених збірках висвітлюються актуальні питання забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття мистецької освіти. Матеріали публікацій містять цінний педагогічний досвід організації навчального процесу для такої категорії учнів у мистецьких школах, презентують ефективні моделі психолого-педагогічної та соціально-педагогічної підтримки, а також пропонують шляхи впровадження інклюзивного підходу в систему мистецької освіти України. Тож, інклюзивна початкова мистецька освіта потребує вдосконалення саме практичних державних механізмів реалізації інклюзивного підходу у закладах мистецької освіти.

Третім недоліком вбачаємо низьку залученість до формування нормативної бази самих викладачів та керівників мистецьких шкіл. Активна участь практиків у створенні нормативного регулювання дасть змогу об'єднати теоретичну та практичну сторони та знаходити швидкі рішення в умовах нових викликів.

Театральна освіта включає в себе практичні та теоретичні заняття, де учні вивчають не лише технічні аспекти театральної діяльності, а й розуміння концепцій, ідей, що лежать в основі театру. Вона також може охоплювати елементи естетики, культурології та філософії, що відображаються в театральному мистецтві. Така освіта має на меті розвивати креативність, емоційність, колективну взаємодію та

комунікативні навички дітей, створюючи основу для їхньої подальшої театральної діяльності.

Результати аналізу наукових досліджень з питань естетичного виховання показали, що ця проблема була і залишається предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних психологічних, педагогічних, історичних та філософських наук.

Педагог, професор Семен Гончаренко в Українському педагогічному словнику трактує поняття «естетичне виховання», як «складову частину виховного процесу, безпосередньо спрямовану на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» [12, с.119].

Автори навчального посібника «Педагогіка», Дмитро Мазоха та Наталія Опанасенко, естетичне виховання розуміють як «процес формування в учнів здатностей сприймати і правильно розуміти прекрасне в оточуючій дійсності та в мистецтві, процес формування естетичної свідомості розвитку творчих здібностей і дарувань у різних галузях естетичної діяльності» [50, с.130]. Йдеться про процес становлення естетичного досвіду особистості. До його основних компонентів належать: естетичні емоції, уявлення про естетичний ідеал, система естетичних поглядів, художні смаки, інтереси, потреби, а також прояви естетичної діяльності.

Розділяємо думку доктора педагогічних наук Людмили Калініної щодо розуміння поняття естетичного виховання як складову процесу розвитку особистості, орієнтований на формування естетичних почуттів, потреб та смаків, відбувається за умови її активної участі в різних сферах життєдіяльності, зокрема й у сфері мистецтва. Зміст, роль, мета й функції естетичного виховання визначаються історичним контекстом і рівнем соціально-економічного, естетичного та педагогічного розвитку суспільства. Водночас основною метою естетичного виховання є розвиток художньо-естетичних і творчих здібностей особистості [28, с. 24].

Розглядаючи театральну освіту як складову педагогічної науки, доцільно висвітлити поняття «театральна педагогіка». Кандидат педагогічних наук Світлана Сафарян визначає театральну педагогіку, як «шлях розвитку особистості у процесі навчання через сценічні засоби та дію, гру, де індивідуальний розвиток особистості йде від свободи вибору через відповідальність до самовираження» [73, с. 9]. Авторка наголошує, що це не окрема наука, не галузь педагогіки, а саме «шлях розвитку особистості у педагогічному процесі через сценічні засоби та дію» [73, с. 9].

О. Кузнецова, А. Троцко, Л. Штефан визначають сучасну театральну педагогіку, «як галузь наукового знання, спрямовану на сприяння соціальній адаптації людини, організацію системного впливу на процес становлення та подальшого розвитку особистості, розробку суто театральних педагогічних форм та методів впливу на особистість, розвиток емпатії та рефлексії» [45].

Українські науковці у своїх працях (В. Абрамян, О. Кузнецова, А. Троцко, Л. Штефан та ін.) розкривають роль та можливості театральної педагогіки у підготовці майбутніх педагогів. Отже, науковий інтерес до досліджень у сфері театральної педагогіки є доволі активним, проте основна увага здебільшого зосереджується на рівні вищої освіти.

Ми поділяємо погляди дослідниць Олени Абрамович та Вікторії Чорної у їхньому підході та тлумаченні поняття театральної педагогіки як «самостійної галузі теорії виховання, що охоплює систему методів, прийомів, які забезпечують самовираження особистості у творчо-продуктивній театралізованій діяльності, що здійснюється засобами театральної педагогіки» [1]. Науковці розглядають театральну педагогіку не лише як окрему професійну галузь у творчих закладах вищої освіти чи як окремі методи в галузі «Мистецтво», але також як комплексну систему освіти.

Основною метою театральної педагогіки є навчання та виховання через театральний процес, що сприяє розкриттю творчого потенціалу учнів та

вдосконаленню їхніх особистісних якостей. Театральна педагогіка виступає з рядом завдань, спрямованих на розвиток особистості через театральний процес. Основні завдання цієї галузі педагогіки включають:

- сприяння розвитку творчого потенціалу учнів через участь у театральних вправах, імпрровізаціях та творчих проєктах;
- розвиток емоційної чутливості та вміння виражати емоції через театральні засоби, що сприяє емоційному інтелекту та сприйняттю своїх власних почуттів та почуттів інших;
- розвиток ефективних навичок спілкування, сприяння розвитку мовлення та вміння взаємодіяти з іншими в межах театального колективу;
- сприяння самовираженню, розвиток вміння виражати свої думки, почуття та ідеї через театральні засоби, що сприяє формуванню особистісної самосвідомості;
- виховання громадянської активності, залучення учнів до роботи над соціально-значущими темами та проблемами, формування громадської свідомості та відповідальності;
- створення театральних вистав, організація та проведення театральних заходів, які розвивають колективну та творчу співпрацю, а також демонструють досягнення учнів у театральній сфері [5, с. 526].

Таким чином, театральна педагогіка прагне впливати на різні аспекти особистісного розвитку та сприяти формуванню різноманітних навичок та якостей учнів.

Узагальнюючи, можна відзначити, що процес модернізації театальної освіти, включаючи початкову, зараз перебуває на етапі інтенсивного розвитку. Цей процес визначається значущими змінами в законодавстві, організаційно-методичній сфері та економічному статусі освітніх закладів. Крім того, спостерігається перехід до принципового підходу – рівневої освітньої моделі.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукових джерел засвідчив, що театральна освіта це складова не лише мистецької освіти, а й культури загалом. У межах цього дослідження термін «мистецька освіта» тлумачиться як освітній напрям, що орієнтований на розвиток у людини спеціальних здібностей, естетичного смаку, досвіду художнього сприйняття, ціннісних орієнтацій, а також на формування здатності до взаємодії з мистецькими явищами через активну творчу діяльність і вдосконалення власної емоційно-чуттєвої культури.

Сучасна система мистецької освіти в Україні представлена структурованою чотирирівневою моделлю, яка охоплює всі етапи формування професійної мистецької компетентності: від початкового до вищого. Початкова мистецька освіта, що здійснюється у спеціалізованих мистецьких школах, є першою ланкою цієї системи й забезпечує набуття базових знань і навичок у вибраному виді мистецтва. Подальшими етапами є профільна (на рівні мистецьких ліцеїв), фахова передвища (у коледжах) та вища мистецька освіта, яку надають університети, академії та консерваторії. Така структура забезпечує спадкоємність змісту та методик навчання, що дозволяє послідовно й цілеспрямовано формувати фахівців у сфері мистецтва відповідно до рівня їхньої підготовки та професійних орієнтирів.

Методологічна база дослідження театральної освіти включає низку підходів, серед яких провідними є історико-культурологічний, педагогічно-інституційний, театрально-педагогічний та професійно-орієнтований. Комплексне поєднання цих підходів забезпечує цілісне бачення театральної педагогіки як складової мистецької освіти.

Початкова театральна освіта розглядається як різновид початкової мистецької освіти, що має власні форми, методи та зміст навчання. Її мета полягає у забезпеченні цілісного розвитку дитини, що включає не лише оволодіння сценічними навичками, але й становлення творчої, соціально активної особистості.

Нормативно-правове забезпечення початкової мистецької освіти в Україні характеризується загальною структурованістю та підтримкою академічної автономії, проте залишається недостатньо розвинутим у питаннях цифровізації та інклюзивного навчання. Відсутність державних стандартів щодо дистанційного викладання театральних дисциплін і практичних механізмів реалізації інклюзії ускладнює ефективну адаптацію мистецьких шкіл до сучасних викликів.

Здобуті теоретичні положення та методологічні орієнтири створюють необхідну основу для дослідження особливостей становлення театральної освіти в Україні, а також для вивчення актуального стану системи театрально-мистецької підготовки в початкових мистецьких закладах.

РОЗДІЛ 2. ПОЧАТКОВА ТЕАТРАЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

2.1. Становлення театральної освіти в Україні в історичній ретроспективі

Досліджуючи розвиток театральної освіти в Україні можна зазначити, що цей процес відбувався у кілька етапів – від зародження театральних традицій до формування перших навчальних закладів, що спеціалізувалися на підготовці фахівців до сценічної творчості.

Період Середньовіччя. У середньовіччі театральне мистецтво було тісно пов'язане з релігійними та культурними традиціями того часу. Важливим етапом розвитку театральної освіти було впровадження церковних містерій – релігійних драм, які мали освітній характер і відображали біблійні сюжети. Релігійні містерії були не лише актами поклоніння, але й освітнім інструментом, що допомагав народу краще розуміти основи християнської віри. Згодом релігійні драми вийшли за межі суворих церковних канонів, доповнюючись реалістичними сюжетами з пастухами чи воїнами. Це викликало спротив духовенства, яке зрештою заборонило їх у церквах. Тоді театральну традицію підхопили світські товариства та мандрівні актори, які прагнули розважати публіку. Вони наповнили вистави комічними сценами, що згодом сформували жанр інтермедій та інтерлюдій, які стали основою новочасної комедії [43, с. 44-57].

Як зазначає український театрознавець, історик культури, педагог Ростислав Пилипчук, друга половина XIII – перша половина XVII ст. характеризується періодом активної діяльності скоморохів – лицедіїв, мімів, співаків, музикантів, танцюристів, клоунів, фокусників, акробатів, борців, дресирувальників. Хоча скоморохи не мали формальної освіти, їхні виступи в містах і селах стали невід'ємною частиною культурного життя, залучаючи різні соціальні верстви до сценічного мистецтва [60, с. 61]. Їх діяльність не була організованою та системною, з точки зору освіти, але вони мали значний вплив на розвиток народного театру.

Середньовічні театри виникали здебільшого в контексті шкільних та монастирських систем, де вчителі та священники створювали обряди та церемонії, що мали освітню та релігійну функцію. У цей період ще не існувало спеціалізованих закладів театральної освіти в сучасному розумінні. Проте формувалися перші форми навчання сценічній дії, що відбувалося через участь у церковних дійствах, містеріях, діалогах, вертепах.

Період Ренесансу. Перші драматичні твори у XVI–XVII століттях публічно виконували учні Київської братської, а також Лаврської школи. Вагому роль у розвитку релігійної драми відігравали також Острозька академія та Львівська братська школа.

Згідно з поетиками єзуїтського шкільного театру того часу, декламації зазвичай здійснювалися без застосування сценічного реквізиту чи оформлення. Водночас у виняткових випадках, зокрема під час урочистих подій, дозволялося обмежене використання сценічних засобів. Тоді виконавці могли з'являтися в костюмах історичних або алегоричних постатей, супроводжуючи декламацію відповідною жестикуляцією, іноді – на тлі картин або серед символічних декорацій.

Постановкою драматичних творів займався викладач поетики, який водночас навчав учнів написанню віршованих текстів, структуруванню сюжету – це була рання форма режисерсько-драматургічної освіти. Основи декламації та виразного читання викладав учитель риторики, який навчав майбутніх акторів основам виразності, жестикуляції, логіки побудови виступу – це відповідало базовим принципам акторської підготовки. Вистави проводились публічно, що сприяло соціалізації учнів і формування у них навичок публічних виступів. Незважаючи на релігійно-дидактичний характер творів, у них відображалася сучасна реальність через світські елементи та відгуки на актуальні події.

У першій половині XVII століття одним із центрів розвитку українського шкільного театру був Луцьк. Заснування в 1614 році братської школи вищого типу сприяло регулярному проведенню шкільних вистав у місті.

Про українські театральні вистави, що могли відбуватися у Львові та Києві в другій половині 1630-1640-х років, достовірних відомостей не збереглося. Занепад освітніх закладів у цей період призвів до поступового занепаду традиції шкільного театру [60, с. 69-73].

Бароко. Одним із важливих осередків розвитку театральної освіти була Києво-Могилянська академія. Тут почали ставити літературні драми, поєднуючи елементи навчання з театральними практиками. Популяризаторами інтермедій були спудеї академії та учні українських колегіумів, які під час канікул заробляли на життя виставами. Таким чином, студенти мали можливість отримувати не тільки теоретичні знання, але й брати участь у виставах, що сприяло розвитку акторської майстерності [52, с. 57-58].

Окрему сторінку в історії українського театру займає вертепне дійство, яке набуло широкого поширення в містах і селах. Вертеп, що з'явився в середині XVI ст., був вуличним ляльковим театром, у якому вистави ставилися у двоповерховій скриньці. Верхній ярус відводився для релігійних сцен, що відображали біблійні події, тоді як на нижньому розігрувалися комічні народно-побутові епізоди.

Протягом другої половини XVI – першої половини XVII ст. в народній культурі зберігалися елементи театральних дійств, що поєднувалися з розвитком барокового шкільного театру. Барокова культура, яка синтезувала різні види мистецтва, сприяла театралізації суспільного життя. Вертепна драма, тісно пов'язана зі шкільною драмою та інтермедією, у XVIII ст. стала одним із найпопулярніших театральних жанрів, задовольняючи естетичні запити широких народних мас [60, с. 83-84].

Перша половина XVIII ст. стала періодом розквіту українського шкільного театру, головним осередком якого залишалася Києво-Могилянська академія. Вважається, що театральні вистави також ставилися в колегіумах, заснованих у XVIII ст., зокрема в Чернігівському (1700), Білгородському (1721–1727), Харківському (перенесеному з Білгорода у 1727 році), Переяславському (1738) та

Вінницькому (1638; згодом перенесеному до Гощі, нині Рівненська область). Однак повних відомостей про ці вистави поки що не знайдено.

Наприкінці XVII ст. в курсах поезики Києво-Могилянської академії питання драматургії висвітлювалися ще доволі поверхнево, а вже в першій половині XVIII ст. ця тема отримала значно ширше та глибше опрацювання. Викладач поезики не лише навчав теоретичним основам поетичного мистецтва, але й сам створював художні твори, зокрема драматичні, які студенти мали вивчати та інсценізувати. Крім того, учні були зобов'язані писати власні подібні твори. Викладач риторики, в свою чергу, навчав студентів мистецтву написання та виголошення промов. Обидва педагоги регулярно, щомісяця, організовували декламації, ораторські виступи та театральні вистави, які проходили в класах або конгрегаційному залі. Шкільний театр вимагав від виконавців та постановників драматичних творів, інтермедій і вертепних дійств володіння знаннями з образотворчого мистецтва, музики, а також наявності акторських умінь і сценічних навичок. Ці знання та вміння учні здобували безпосередньо в процесі навчання, під керівництвом викладачів, які, як правило, були багатoproфільно освіченими. Зокрема, ці викладачі часто виступали в ролі режисерів, сценографів і навіть музичних керівників.

Шкільні театральні вистави використовували різноманітні ефекти для створення яскравого враження. Серед візуальних прийомів застосовували перевдягання, зображення кривавих сцен, демонстрацію померлих, сцени воскресіння Христа, ефекти вогню та польотів. Звуковий супровід включав імітацію грому, луни, плачу, співу, а також використання мовних акцентів та інших звукових елементів.

Варто зазначити, що особливу групу української шкільної драми XVIII століття становлять драми-мораліте – п'єси з алегоричним змістом, що мають морально-дидактичний характер. А драми на історичні теми стали вершиною української шкільної драматургії першої половини XVIII століття [41, с. 49-52].

Класицизм/Просвітництво. В цей період театральна діяльність ще залишається самодіяльною, але вже простежується перехід до напівпрофесійної театральної освіти. За словами доцента, заслуженого працівника культури Галини Ботунової витоки розвитку театральної освіти в Україні значною мірою пов'язані з Харковом, зокрема з діяльністю антрепренерів Івана Штейна та Людвіга Млотковського. У 20-30-х роках XIX століття вони організовували при своїх трупах навчальні осередки, які виконували функцію театральних шкіл, де навчали акторській майстерності, сценічному руху, мові, співу, танцю. І. Штейн сформував професійну трупу, яка налічувала понад сорок акторів і актрис, двадцять балетних виконавців, а також висококласний оркестр. Окрім цього, він створив трупу з кріпацьких дітей і вже через місяць вони брали участь у виставах та хореографічних дивертисментах.

Гру вихованців театральної школи при трупі Л. Млотковського у комедії-водевілі «Чоловік дев'яти дружин» публіка сприйняла позитивно. Вистава залишила приємне враження, завдяки чітко поставленим голосам, витриманій сценічній пластиці та якісному виконанню танців. Учасники продемонстрували високий рівень декламації, жестів, сценічної поведінки та вокальних здібностей, незважаючи на юний вік (від 7 до 15 років) [6, с. 11].

Тож, діяльність І. Штейна та Л. Млотковського у Харкові відіграла ключову роль у формуванні напівпрофесійних театральних осередків, які фактично виконували функцію шкіл. Саме в цей період закладаються основи театральної педагогіки в Україні: через практичне навчання, активну участь учнів у виставах і поступове наближення до професійних стандартів сценічного мистецтва.

Русифікація. Імперська ідеологія традиційно передбачає політику асиміляції, зокрема через обмеження права інших народів на освіту в національних школах із рідномовним викладанням та навчальними програмами, адаптованими до їхньої етнічної специфіки. Українці особливо гостро відчули це за часів Російської імперії, де освітня система була спрямована на формування нової російської ідентичності й

не передбачала існування українських навчальних закладів будь-якого рівня. Після лихої пам'яті валуєвського циркуляра 1863 року і його заяви, що «никакого особенного малорусского языка не было, нет и быть не может», царський уряд у своїй безглуздій національній політиці дійшов до того, що навіть саму назву України заборонив, замінивши її «Малоросією». Ні в селі, ні в місті не було не те що вищої, а навіть жодної нижчої чи середньої школи, в якій би 32-мільйонний український народ міг би навчатися рідною мовою [14, с. 56].

Єдиним зберігачем, носієм і провідником української культури залишалася жива народна мова, пісенна творчість та усна словесність. Лише в окремих випадках місцева влада дозволяла «любительским кружкам драматического искусства» ставити поряд із російськими й так звані «малоросійські» п'єси. Проте, ці вистави здебільшого відтворювали стереотипний образ українців як комічних, наївних персонажів, що ведуть безтурботне життя, смакують сало та галушки, співають і танцюють, звеличуючи своїх панів-кріпосників і царя.

На початку 1890-х років окремим представникам дворянства було дозволено організувати декілька «русско-малорусских» труп з «благонамеренным», тобто «розважальним» репертуаром. Та й ці трупи змушені були мандрувати далеко за межами батьківщини, бо в Україні їм грати не дозволялося. Лише найкращим колективам, таким як трупи М. Кропивницького, П. Саксаганського, М. Садовського та І. Карпенка-Карого, зрідка вдавалося отримати дозвіл на короткі гастролі в Києві.

В Україні понад десять років працювали постійні російські театри Миколи Синельникова в Харкові та Миколи Соловцова в Києві, які мали власні школи й готували кадри для російської театральної сцени. Українські ж актори змушені були опановувати професію самотужки. Молоді виконавці починали з участі в хорі, поступово переходячи до епізодичних ролей, спостерігали за грою досвідчених артистів і, якщо виявляли здібності або подобалися режисеру, отримували можливість грати більші ролі. Такий підхід сприяв формуванню сценічних традицій

і закріпленню певних шаблонів у грі: стандартних образів сумної чи веселої дівчини, ліричного закоханого парубка, безтурботного простака, сварливої баби або балакучої молодиці.

На той час серед українських акторів не було жодного, хто здобув би спеціальну театральну освіту. Навіть видатні корифеї сцени – М. Кропивницький, М. Садовський, І. Карпенко-Карий, М. Заньковецька, П. Саксаганський – прийшли в театр через аматорство. Через відсутність професійної освіти розвиток українського театального мистецтва був уповільненим і місцями навіть занепадав [14, с. 56-57].

Початок професійної освіти. Наприкінці XIX – початку XX століття театральна освіта в Україні починає частково систематизуватися, формується основа для створення професійних театрів та майбутніх навчальних закладів. На думку кандидата педагогічних наук Наталії Антоненко, серед постатей-патріотів, які зробили вагомий внесок у протидію процесам асиміляції в означений період, особливе місце належить Миколі Лисенку (1842-1912) – засновнику української національної композиторської школи, фольклористу, хоровому диригенту, піаністу, педагогу, громадському діячеві та популяризатору української музичної культури [3, с. 496]. Безперечно він зробив значний внесок у розвиток української музичної культури. Водночас із постаттю митця пов'язується ціла епоха формування не лише професійного музичного мистецтва, але й театальної справи, системи мистецької освіти, а також важливих змін у громадсько-політичному житті.

Українська театрознавиця Ганна Веселовська у статті «Українська пост(радянська) театральна освіта» пише, що Музично-драматична школа створена М. Лисенком у 1904 році на отримані в дарунок від громади кошти, принципово відрізнялася від приватних театральних шкіл, які існували в Києві на початку XX століття. Особливістю цього закладу стало те, що «у 1906 році тут відкрився єдиний український драматичний клас. Ця подія стала свого роду рубіконом для

вітчизняної сцени, оскільки до цього в українських трупах грали або самоуки, або актори, що закінчували російські приватні театральні курси» [8, с. 18].

Відповідно до статуту, затвердженого Міністерством внутрішніх справ, до Музично-драматичної школи допускалися особи обох статей, незалежно від соціального походження чи національності. Структура навчального закладу включала класи з фортепіано, скрипки, віолончелі, духових інструментів, арфи, контрабаса, ударних інструментів, сольного співу, сценічної гри та декламації. До останніх приймали дівчат віком від 16 років і юнаків не молодше 17 років.

Для вступу на драматичне відділення необхідно було мати відповідні сценічні зовнішні дані, не мати суттєвих вад мовлення чи голосу, а також мати освітній рівень не нижче чотирьох класів гімназії. Повна тривалість навчання на драматичному відділенні становила чотири роки.

У вересні 1904 року офіційно був відкритий лише клас російської декламації та сценічної гри. Клас української декламації та сценічної гри Микола Лисенко зміг заснувати лише після політичних зрушень, викликаних революційними подіями 1905 року. Варто зазначити, що саме у 1906 році було вперше відкрито курс з українською мовою викладання, і школа М. Лисенка стала єдиним навчальним закладом на теренах Російської імперії, де викладання (хоча б частково) велося українською мовою [3, с. 500–501].

У 1918 році заклад був реорганізований у Музично-драматичний інститут імені М. В. Лисенка, пізніше трансформувався у театральну-музичний технікум, а згодом – у Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого [10, с. 153].

Прагнення українського народу до самореалізації, освітнього й культурного розвитку було глибоко вкорінене в історичній традиції та особливо проявилось у переламний період початку XX століття. Жовтневий переворот в Росії 1917 року, прихід до влади більшовиків спровокував появу в українському визвольному русі нових специфічних проявів, які виходили за рамки загальноросійського

революційного процесу й у своїй сукупності дозволяють кваліфікувати їх як Українську революцію. На українських землях розпочалося активне формування нових політичних структур і урядів. У 1917-1921 роках, діяли різні форми української влади: Центральна Рада, Генеральний Секретаріат, Українська Народна Республіка (УНР), Гетьманат Павла Скоропадського, Директорія УНР, а також більшовицькі уряди, які боролися за встановлення радянської влади в Україні. Усі ці уряди, попри політичні відмінності, в тій чи іншій формі проголошували розвиток культури та освіти як пріоритет загальнонаціонального значення [56, с. 6].

Доктор культурології, професор, експерт з питань мистецької освіти Сергій Волков у своїх працях розглядає питання еволюції освітніх та творчих напрямів. Зокрема, зазначає, що у червні 1917 року Центральна Рада Української Народної Республіки утворила Генеральний Секретаріат, до складу якого входило дев'ять секретарів, один із яких відповідав за освітню сферу. У липні того ж року при Секретарстві освітніх справ було створено мистецький відділ, що свідчило про особливу увагу до культурної та мистецької освіти. Один із напрямів діяльності виконавчого органу – початок формування професійної освіти в державі. Генеральний секретар освіти І. Стещенко пропонує використовувати в навчальному процесі перелік оригінальних і перекладених п'єс, схвалених Театральним відділом для постановки учнями середніх шкіл, а також збірники віршів для декламації.

У 1918 році вперше в офіційній назві державної інституції, що відповідала за культурно-освітню сферу, було вжито термін «мистецтво». Міністерство освіти і мистецтв взяло на себе відповідальність за діяльність консерваторій, музичних училищ та інших мистецьких освітніх закладів, а також опікувалося розвитком мистецтва як одним із пріоритетних напрямів державної культурної політики.

Вперше уряд задекларував концепцію розмежування професійної та загальноосвітньої підготовки, що пізніше під різними гаслами впроваджувалася радянською владою. Це рішення стало ключовим у формуванні професійно

спрямованої освіти та спричинило подальші реформи, зокрема в мистецьких навчальних закладах, визначивши їхнє місце в освітній системі [9, с. 37-39].

Радянський період. Формування системи професійної освіти в Україні, до якої належали й театральні освітні заклади, розпочалося у 1920 році паралельно з відновленням загальноосвітньої системи держави, зруйнованої внаслідок воєнних подій 1917-1919 років. У цей період мистецькі навчальні установи неодноразово зазнавали реорганізацій та структурних змін: створювалися навчальні комплекси, що об'єднували музичні, художні та театральні професійні школи, технікуми, консерваторії, забезпечуючи безперервну підготовку фахівців.

У процесі пошуку ефективної вертикальної моделі професійної мистецької освіти відбувалося об'єднання та розділення музичних училищ, консерваторій, технікумів і шкіл з метою оптимального використання кадрового потенціалу, здатного як реалізовувати державну культурну політику, так і підтримувати високий рівень професійної мистецької діяльності. У цей час також створювалися народні консерваторії, діяли численні творчі гуртки, активно провадилася громадська та просвітницька діяльність у сфері культури [9; 11].

Аналізуючи працю доктора педагогічних наук, професора Маргарити Дергач можна зазначити, що у 1919-1920 роках процес підготовки фахівців театального мистецтва в Україні здійснювався за двома напрямками: для роботи в системі позашкільної освіти та для участі в аматорських і професійних театральних колективах. На цьому етапі підготовка фахівців не мала чіткої структури та сталих методичних підходів. Це пояснюється відсутністю традицій професійної театральної підготовки на українських теренах до початку ХХ століття, адже до цього часу становлення театральних кадрів переважно відбувалося в аматорських гуртках або безпосередньо в театральних колективах. Проте традиції театральної освіти набувають подальшого розвитку, в цей час у Києві було засновано Вищий Театральний технікум. На відміну від традиційних підходів, що були запозичені з російської театральної системи, тут прагнули впровадити нові акторські техніки, які

відповідали сучасним вимогам того часу. У Харкові та Одесі, після реорганізації консерваторій, були створені ще два музично-драматичні інститути, що додатково сприяли розвитку театральної освіти в Україні.

Відтак зазначений період слід розглядати як час активного пошуку ефективних форм і змісту навчального процесу, експериментів у галузі професійної мистецької освіти та поступового формування інституційної основи для підготовки театральних кадрів. Це зумовило виникнення низки проєктів, пов'язаних із створенням різноманітних освітніх та науково-дослідних інституцій, діяльність яких була орієнтована на розроблення та впровадження моделей підготовки фахівців у галузі театального мистецтва [8; 17].

20-і роки стали періодом створення нового театру в Україні, і Лесь Курбас був його видатним реформатором. Він розірвав провінціалізм української сцени початку ХХ ст., ставши лідером, який впровадив радикальні зміни в театральну освіту та творчі підходи. Курбас започаткував Молодий театр, де студійна праця, професійний тренінг та оновлена мистецька ідеологія підготували акторів до нових пошуків. Важливим етапом стала організація режисерсько-інструкторських курсів, що, хоча й орієнтувались на аматорський театр, стали основою для виховання нових режисерів. Курбас передбачив створення різних студій у вищих навчальних закладах, частково реалізувавши це як керівник драматичного факультету Музично-драматичного інституту ім. Лисенка [9, с. 49].

У 1920-х роках під керівництвом музикознавця та педагога-новатора Болеслава Яворського, який на той час обіймав посаду завідувача музичного відділу Головного управління професійної освіти Народного комісаріату просвіти СРСР, було реалізовано ідею безперервної музичної освіти. Зокрема, впроваджено триступеневу систему музичної підготовки: початкову (музична школа), середню (музичний технікум) та вищу (консерваторія), а також розроблено й запроваджено єдиний навчальний план для всіх рівнів [4, с. 119-120]. Основні принципи організації та зміст цієї системи стали фундаментом для формування професійної

освіти в галузях образотворчого, хореографічного та театрального мистецтва. Починаючи з 1950-х років, управління діяльністю музичних шкіл здійснювалося Міністерством культури СРСР та відповідними галузевими міністерствами союзних республік. Із 1970-х років розпочалося активне створення навчальних закладів інших мистецьких напрямів – художніх, театральних, хореографічних тощо. Робота цих установ регламентувалася Положенням про дитячу музичну, художню школу та школу мистецтв системи Міністерства культури СРСР, затвердженим наказом від 17 липня 1978 року № 515 [11].

Кандидат мистецтвознавства Тетяна Сідлецька зазначає, що ключовою особливістю мистецької освіти була концептуальна єдність навчального процесу. З одного боку, це обмежувало автономію навчальних закладів, а з іншого – гарантувало дотримання єдиних державних стандартів та освітніх вимог. Так, єдині навчальні плани і програми забезпечували студентам можливість безперешкодного переведення між навчальними закладами, що сприяло вибору оптимального освітнього закладу для продовження навчання на вищому рівні за обраною спеціальністю.

Основними характеристиками методики організації навчального процесу в мистецьких закладах були: індивідуальний підхід, спрямований на розвиток внутрішнього світу студента та формування його ціннісних орієнтирів; взаємозв'язок між різними спеціальностями; наставництво, коли набуття практичних навичок відбувалося під керівництвом досвідчених виконавців-педагогів; а також важливість соціокультурної практики.

Але попри досягнення, система мистецької освіти стикалася з низкою проблем, які було складно вирішити в умовах жорсткої централізації управління та уніфікації методичного забезпечення. Державний контроль охоплював навчальні плани та принципи організації освітнього процесу.

Однак така централізація та уніфікація сповільнювали оновлення освітнього процесу, ускладнювали впровадження інноваційних методів навчання та робили

систему малогнучкою до змін і сучасних вимог. Крім того, надмірна ідеологічна заангажованість навчальних матеріалів негативно впливала на якість освіти, обмежуючи її розвиток [74].

Період 30-50-х років XX століття – складний, сповнений протиріч не тільки у світовій історії, а і в Україні. Митців, чия творчість не відповідала ідеологічним засадам соціалістичного реалізму, чекали утиски, переслідування й репресії. Загалом 30-і роки стали переломними у роботі всієї освітньої системи в Україні й мистецька освіта не стала виключенням.

Згідно з постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 25 березня 1937 року «Про мистецькі заклади, що підпорядковуються Українському управлінню в справах мистецтв при РНК УРСР», передбачалося здійснення реорганізації всіх музичних, художніх та інших мистецьких технікумів, що перебували у віданні зазначеного управління. Вони мали бути трансформовані у спеціалізовані мистецькі школи – музичні, театральні, художні тощо. Таким чином, основу системи професійної мистецької освіти в Україні в цей період становили середні спеціалізовані школи, що забезпечували підготовку кваліфікованих фахівців для мистецької сфери.

Серед таких навчальних закладів слід виокремити Київську театральну та хореографічну школи, Харківську художню та театральну, Дніпропетровську музично-театральну й художню школи, Одеські художню та театральну, музичні школи в містах Сталіно (Донецьк), Полтава, Артемівськ, Ворошиловград, Запоріжжя, Херсон, Миколаїв, Житомир, а також Водицьку школу самодіяльного мистецтва й Одеську школу імені П. С. Столярського. Згодом більшість із них були реорганізовані в училища, решта продовжувала функціонувати як дитячі мистецькі школи.

Кінець 1930-х років ознаменувався важливими подіями у сфері професіоналізації театральної освіти. Зокрема, у 1939 році було засновано Дніпропетровське театральне училище, а в 1941 році – Харківський театральний

інститут, який з 1963 року функціонував як факультет у складі Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського (нині – Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського) [9, с. 70–74].

У післявоєнний період мережа мистецьких освітніх закладів та спектр спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка кадрів, продовжували розширюватися. Так, у 1952 році в Одесі було відкрито унікальний для України мистецький навчальний заклад – Одеське театральне художньо-технічне училище, яке готувало фахівців не лише для потреб українських театрів, а й усього Радянського Союзу. Це був єдиний у країні спеціалізований навчальний заклад, де здійснювалася підготовка художників-бутафорів, костюмерів, лялькарів, гримерів, а також технічних спеціалістів – звукорежисерів і світлорежисерів для театральних колективів.

Період 1950-х років став етапом формування цілісної, послідовної системи підготовки мистецьких кадрів, що ґрунтувалася на традиціях народного самодіяльного мистецтва й аматорської творчості. У цей час інтенсивно розвивалися всі ланки мистецької освіти – від початкових закладів до вищих навчальних інституцій. Відбувався перегляд змісту та форм навчання в напрямку посилення професійної підготовки, хоча освітній процес і надалі залишався ідеологічно забарвленим [9, с. 128].

У 70-80-х роках в Україні спостерігається зростання престижу естетичного виховання в загальноосвітніх школах. Це було зумовлено стабільністю економіки, поступовим розвитком суспільства, демократизацією мистецької сфери та активною діяльністю прогресивних діячів культури. Міністерства культури й освіти України почали приділяти більше уваги цій галузі, що сприяло розширенню мережі позашкільних навчальних закладів у їхньому підпорядкуванні.

Початковий – шкільний – рівень професійної мистецької освіти вирізнявся своєю специфікою. Унікальність позашкільних закладів, що підпорядковувалися Міністерству культури, полягала в їхній професійній спрямованості. Проблема, з

якою зіткнулися позашкільні навчальні заклади ще на початку XX століття, полягала не лише у формуванні у молодого покоління здатності сприймати й розуміти прекрасне. На думку одного з провідних діячів української освіти, педагога Степана Сірополка, не менш важливо було навчити дітей самостійно створювати мистецькі твори та прагнути художньої досконалості. Учений підкреслював, що естетичне виховання в зрілому віці не здатне повною мірою замінити ті основи, які не були закладені в дитинстві, оскільки саме тоді існують найсприятливіші фізіологічні та психологічні умови для формування естетичних уявлень [75, с. 54-55]. Тож дитячі мистецькі школи (музичні, театральні, художні, хореографічні тощо), що входили до системи Міністерства культури, успішно реалізували завдання формування професійної підготовки.

Упродовж XX століття система мистецької освіти в Україні спиралася на академічний підхід до підготовки майбутніх митців у позашкільних і спеціалізованих загальноосвітніх закладах мистецького спрямування. Саме там формувалися ґрунтовні знання з європейської та слов'янської культурної спадщини, розвивалися духовні основи дитини, визначалися естетичні орієнтири та засвоювалися принципи творчої діяльності.

Як підкреслює Сергій Волков [9, с. 142–143], у 1980-х роках мистецька освіта в Україні остаточно набула форми інституалізованої системи, яка забезпечувала цілісну підготовку фахівців у галузі мистецтва. Ця система функціонувала на основі чотирьох взаємопов'язаних типів спеціалізованих навчальних закладів:

- дитячі мистецькі школи (музичні, художні, хореографічні та інші);
- середні спеціалізовані заклади – музичні, художні, театральні, хореографічні училища (після введення ступеневої освіти у 1998 році – вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації);
- школи-інтернати музичного та художнього профілю для обдарованих дітей;
- вищі навчальні заклади консерваторського типу, а також художні та театральні інститути.

Ця структурована освітня вертикаль – від дитячої школи через училище до вищого навчального закладу – була реалізована у формі розгалуженої мережі мистецьких закладів по всій території України та забезпечувала системне й послідовне естетичне виховання дітей і молоді.

Таким чином, за радянського періоду театральна освіта отримала інституційне оформлення – були створені театральні факультети, інститути та консерваторії, які готували фахівців у сфері драматичного мистецтва. Система освіти підпорядковувалася загальним ідеологічним стандартам, що впливало на її зміст і методи викладання. Водночас це сприяло формуванню єдиних професійних вимог до театральних кадрів.

Незалежна Україна. Після проголошення незалежності України у 1991 році театральна освіта поступово почала звільнятися від ідеологічних настанов радянської доби, переорієнтовуючись на національні пріоритети, відкритість до світового мистецького досвіду та академічну свободу. Вона поступово вийшла з-під ідеологічного контролю та набула нової функціональності – як простору для самовираження, формування креативного мислення й відродження національної театральної традиції.

У 1990-х роках відбувається збільшення чисельності вищих навчальних закладів гуманітарного та технічного напрямів, в яких відкриваються культурологічні кафедри, факультети тощо. З'являються Волинське державне училище культури і мистецтв, Дніпропетровський обласний театрально-художній коледж, Луганський коледж культури і мистецтв, Одеське театрально-художнє училище, Рівненське училище мистецтв і культури, Луганський інститут культури і мистецтв, тощо [9, с. 161].

На основі аналізу законодавчих актів [67], Концепції сучасної мистецької освіти [64], а також публікацій С. Волкова [11], Г. Веселовської [8], актуальних матеріалів провідних мистецьких ЗВО України [36; 80] визначено, що особливістю цього періоду стало переосмислення цілей і завдань мистецької освіти. У центрі

уваги опинився не лише фаховий рівень акторської підготовки, а й виховання особистості як самостійного творця, здатного до критичного аналізу, імпровізації та міждисциплінарної творчої взаємодії.

Ключовими складниками сценічної підготовки у системі театральної освіти незалежної України стали:

- вдосконалення сценічної мови, дикції, роботи з текстом, пластики та тілесної виразності;
- освоєння сучасних методів акторської гри: імпровізаційного підходу, елементів психологічного театру, перформативних практик;
- активна участь студентів у навчальних і дипломних постановках, фестивалях, міжнародних театральних проєктах і творчих обмінах;
- можливість вільного вибору педагогічного підходу: традиційна школа, авторські методики, сучасні західні моделі підготовки.

Організаційна модель театральної освіти також зазнала значних змін. Вищі та мистецькі школи отримали академічну автономію, що дало змогу формувати унікальні освітні програми та індивідуальні програми навчання. Паралельно з офіційною освітою почали активно розвиватися альтернативні форми – приватні театральні школи, студії, культурні хаби, які пропонують короткострокові курси або тематичні освітні проєкти.

Важливим аспектом модернізації стало також входження України до європейського культурно-освітнього простору, зокрема участь у програмах Erasmus+, культурних обмінах, міжнародних театральних школах і форумах.

В умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану театральна освіта зазнала нових викликів, пов'язаних із цифровізацією та адаптацією до дистанційного формату. Освітній процес було переведено у змішаний або повністю онлайн-режим, що вимагало використання нових платформ, мультимедійних інструментів, а також перегляду методик викладання театральних дисциплін.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що період незалежності став для театральної освіти в Україні етапом глибоких змін, орієнтованих на особистість, національну ідентичність, відкритість до інновацій та свободу творчого пошуку.

Мистецька освіта в Україні вибудовувалася досить довго й наразі набула певної системи, що за горизонталлю охоплює всі освітні сфери: загальна, позашкільна, професійна, у тому числі й спеціалізована, а за вертикаллю – усі рівні: дошкілля – школа – вища школа – післядипломна освіта. Кожна ланка цієї системи вирішує свої галузеві завдання: школа та ліцей дає виконавську і теоретичну базу, коледж – розвиває виконавську складову, готує педагогічні кадри, університет – узагальнює здобуті знання та навички, готує до професійної діяльності.

Особливе значення у цій вертикально інтегрованій системі має шкільна ланка початкової мистецької освіти, яка відіграє роль фундаменту всієї подальшої освітньої траєкторії. Саме тут формуються первинні уявлення про мистецтво, закладаються основи художнього мислення, розвиваються базові виконавські навички, виявляється і підтримується творча індивідуальність дитини. У галузі театального мистецтва початкова школа виконує важливу функцію – відкриває доступ до сценічного досвіду ще до професійного вибору, готуючи ґрунт для подальшого свідомого та глибокого занурення у фах.

З огляду на значущість початкової театральної освіти як фундаменту подальшої фахової підготовки, доцільним є звернення до узагальненої таблиці (див. Додаток А), яка відображає як формувалися її ключові освітні компоненти – зокрема ті, що пов'язані зі сценічними навичками, акторською підготовкою та творчим самовираженням.

Сьогодні театральна освіта в Україні включає навчальні заклади різних рівнів – від мистецьких шкіл до вищих навчальних закладів, таких як Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського та інші.

Сучасні освітні моделі намагаються поєднувати традиції з інноваційними методиками, враховуючи потреби сучасного театру.

2.2. Система театральних шкіл та їх місце в сучасному культурному просторі України

У театрознавстві поняття «театральна школа» трактується у декількох значеннях, які відображають різні аспекти театральної практики та освіти. У науковому розумінні «театральна школа» може стосуватися групи дослідників або теоретиків, об'єднаних спільними методологічними підходами та концепціями вивчення театру. Наприклад, у статті доктора філософії Анастасії Коржової «Школа театрознавства Володимира Перетця» аналізується вплив наукової школи, заснованої Володимиром Перетцем, на розвиток театрознавства в Україні [43].

Театральна школа також може означати певну традицію або напрям у театральному мистецтві, що стосується естетики, педагогіки, характеризується специфічними методами акторського мистецтва, сформованими у певному регіоні, країні. Це може бути пов'язано з конкретним театром, режисером або групою митців. Зокрема, у навчальному посібнику театрознавця Олександра Клековкіна «Історіографія театру: Напрями. Школи. Методи. Постаті» розглядаються різні театрознавчі школи, постаті видатних українських істориків і теоретиків театру, їхні ідеї, методичні принципи та основні праці [37].

У нашому дослідженні ми будемо використовувати поняття «театральна школа» розуміючи за ним спеціалізований заклад освіти сфери культури, який провадить освітню діяльність із підготовки творчих кадрів для галузі театального мистецтва за відповідними освітніми програмами початкового або професійного рівня. Наприклад, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого – приклади вищої театральної школи, а дитячі мистецькі школи з театральним відділенням – приклади початкової

мистецької освіти. Як зазначає Олександр Клековкін: «школа – це також і навчальний заклад, канал передачі досвіду одного покоління іншим. Результат зусиль школи – отримана учнем професія, тобто сукупність знань, вмінь і навичок, які дозволяють фахівцеві досягати позитивних наслідків своєї праці, створювати певний продукт» [37, с. 107].

Дитячі театральні школи є важливою складовою початкової мистецької освіти України. Вони надають комплексну початкову мистецьку підготовку, яка охоплює не лише розвиток акторських навичок, а й загальний культурний та естетичний розвиток дитини. Наразі спеціалізована мистецька освіта зазнає змін. Проходять період реформування стандарти мистецької освіти, введені в дію нові освітні програми, змінюється кадрове забезпечення навчальних закладів, впроваджується нове поняття сертифікації, виникає потреба в запровадженні активного менеджменту в мистецьких школах та сучасних методів управління.

Початкова мистецька освіта незважаючи на складні умови сьогодення продовжує розвиватися у багатьох областях та містах України. Система дитячих театральних шкіл – це частина мережі початкової мистецької освіти. Окрім фахової підготовки дітей у сфері театального мистецтва, вона підтримує у молодого покоління інтерес до театру та сприяє загальному культурному розвитку суспільства. За даними Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти [23], станом на 20 листопада 2023 року на території України функціонувало 1218 мистецьких шкіл (986 – в режимі офлайн, 232 – в онлайн) (див. Додаток В). В Україні працює ряд мистецьких шкіл, які мають театральне відділення або театральний клас, але, на жаль, вони не висвітлюють свою діяльність публічно, не розкривають свої особливості, досягнення. Багато закладів спеціалізованої мистецької освіти не мають офіційних сайтів, не ведуть свої сторінки у соціальних мережах, а якщо і ведуть, то інформація там досить застаріла, бо не оновлювалась по декілька років. Це гальмує інформаційну доступність і важко отримати та проаналізувати актуальну інформацію про заклад, відділення, важливі

події, вистави, умови вступу, участь колективів у різних заходах тощо. Надати вичерпний перелік усіх дитячих театральних шкіл та відділень досить складно, оскільки немає єдиного централізованого реєстру. Інформаційна база мистецьких шкіл, яка міститься на офіційному сайті Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти містить дані за 2021 рік та потребує оновлення, оскільки має деяку невідповідну інформацію [29]. Проте, ми виділимо найбільш яскраві заклади спеціалізованої мистецької освіти, які пропонують навчання у галузі театального мистецтва.

Одеська театральна школа (ОТШ) відома також як «Театрало4ка» (директор Олена Ткач) багатопрофільна мистецька школа, що поєднує музичне, художнє, театральне та естетичне відділення. Пропонує навчання на різних рівнях: елементарному, базовому та інтенсивному, що дозволяє адаптувати освітній процес до потреб і здібностей учнів. Дисципліни, які вивчаються на театральному відділенні: акторська майстерність, сценічна мова, танець, сценічний рух, вокал, музична грамота, обряди України, історія мистецтв, риторика, поетика театру, кіно і телебачення.

ОТШ має власний навчальний театр, який є творчим майданчиком для учнів та випускників. Вистави колективів неодноразово отримували нагороди на всеукраїнських та міжнародних фестивалях, таких як «Південна маска» та «Живи!». Школа є організатором всеукраїнського театального семінару «ВЕСНА. ОДЕСА. ТЕАТР» та фестивалю «Одеса. Театр. PRO», що сприяє розвитку театальної освіти та обміну досвідом серед молодих акторів та педагогів. Головна ідея фестивалю, щоби абітурієнти, які мріють стати акторами, режисерами, медійниками та спеціалістами інших творчих професій, зустрілись з майстрами, які набирають 1-ші курси у різних творчих ВНЗ України. Експертами «Одеса. Театр. PRO» були відомі режисери, педагоги, актори: Богдан Струтинський, Стас Жирков, Ніна Гусакова, Оксана Стеценко, Анатолій Лобанов, Дмитро Захоженко та інші театральні діячі [77].

Полтавська міська школа мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко (директор Тетяна Магомедова) – один із найбільших закладів спеціалізованої мистецької освіти України з контингентом понад 1100 учнів. Мистецька школа заснована у 1991 році та здійснює мистецьку підготовку на п'яти відділеннях: музичному, образотворчому, хореографічному, театральному та початкового естетичного виховання. На театральному відділенні майбутні артисти опановують такі дисципліни: основи акторської майстерності та сценічної (художньої) мови, основи гри актора з лялькою та сценічний рух, ритміку, малюнок, історію мистецтв, музичний інструмент та музичну грамоту. На базі закладу організовано декілька дитячих театральних колективів, які беруть участь у конкурсах і фестивалях та успішно реалізують мистецькі проєкти. Серед них:

- Зразковий театр масових видовищ «Полтавські балаболки» (керівник Світлана Долженко) лауреат II ступеню премії Володимира Галактіоновича Короленка. Творча географія колективу – це конкурси в Україні, Болгарії, Польщі, Естонії, де учасники показували не тільки вистави, але й художнє читання;

- Зразковий театральний колектив «Екстрім» (керівник Інна Гах, концертмейстер Олена Шох). Працює в напрямках народного та сучасного театру;

- Зразковий театральний колектив «Шарм» (керівник Олена Литвиненко, концертмейстери – Наталія В'яла, Аліна Капінос). Колектив здобував неодноразові перемоги за вистави на конкурсах-фестивалях мистецтв зокрема «Джерело Надій» (м. Київ), «Зірка» (м. Дніпро), «Лимонад» (м. Харків) та ін. Також учасники колективу отримували індивідуальні нагороди за читання монологів та дуетні виступи;

- Театральні колективи «Арлекін» (керівник Юлія Павленко), «Маска» (керівник Інна Гах), «Гротекс» (керівник Тетяна Близнюк) динамічно розвиваються, розширюють репертуар, удосконалюють акторську майстерність учасників та беруть участь у мистецьких конкурсах і фестивалях різного рівня [61].

У Початковому спеціалізованому мистецькому навчальному закладі «Київська дитяча школа мистецтв №2 імені М.І. Вериківського» (директор Лариса Ростовцева) навчається близько 1000 учнів від 2,5 до 17 років. Тут функціонує музичне, театральне, хореографічне, образотворче та підготовче відділення. Учнів театального відділення поділяють на три колективи – молодша група, середня та старша. Для учнів молодших класів проводяться тренінги та майстер-класи в ігровій формі. Учні старших класів, впродовж навчального року, відвідують виставки театральних художників, зокрема Всеукраїнське трієнале сценографії імені Данила Лідера, де мають змогу бачити та аналізувати макети декорацій до вистав та ескізи костюмів багатьох театрів України.

У межах освітнього процесу учні театального відділення регулярно відвідують вистави професійних та навчальних театрів (Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, Національного академічного драматичного театру імені Лесі Українки, Навчального театру КНУТКиТ імені І. К. Карпенка-Карого та інших), що сприяє розвитку аналітичного мислення та естетичного смаку. Отримані враження та спостереження вони фіксують у формі рецензій, а також беруть участь у мистецько-освітніх проєктах, конкурсах, спрямованих на формування компетентного глядача та молодого театального критика. Серед таких творчих ініціатив Міжрегіональний конкурс письмових робіт та відео відгуків «Твір театру/кіно, який мене вразив», започаткований кафедрою театрознавства ХНУМ ім. І.П. Котляревського, Мистецько-освітній проєкт «Творчий мультимедійний простір. Митці майбутнього 2024 (конкурс мультимедійних проєктів)», де учні демонструють високі результати та здобувають нагороди [35; 78].

Цікавим є досвід Школи мистецтв «Вільні та небайдужі» у Львові. Це інноваційний мистецький простір, що поєднує навчання з дизайну, музики та театру. Заклад приймає дітей від 4,5 років і працює за авторськими програмами, які відповідають державним вимогам до мистецьких шкіл. Керівником напрямку Театр

є Олег Онещак – актор Львівського театру імені Леся Курбаса, викладач, телеведучий, директор галереї, актор українських кінофільмів. Засновник та організатор першого в Україні фестивалю сценографії «Lviv Quadriennale of Scenography: Preview 2018».

Особливості освітнього процесу: індивідуальний підхід – навчання відбувається в невеликих групах; інтеграція мистецтв – поєднання театру з музикою та дизайном сприяє всебічному розвитку; сучасні методики – використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема арт-терапії та театрального тимбілдингу; підготовка до вступу у вищі навчальні заклади – спеціальні курси для абітурієнтів, які планують продовжити театральну освіту.

Учні театрального відділення беруть активну участь у мистецькому житті школи:

- постановки учнівських вистав, зокрема авторських (за власними сценаріями);
- участь у міських культурних подіях, відкритих показах, мистецьких фестивалях;
- співпраця з іншими мистецькими відділеннями (дизайн, музика) у створенні міждисциплінарних проєктів;
- тематичні заходи – дебати, читання п'єс, театральні вечори.

Вихованці театральної студії презентують свої вистави не лише в межах національних конкурсів та фестивалів (Міжнародний фестиваль-конкурс мультижанрового сценічного мистецтва для молоді аудиторії СТРУС, VII Відкритий фестиваль-конкурс театрального мистецтва «Хочу на сцену» та інші), а й гідно представляють Україну на міжнародних мистецьких платформах, демонструючи високий рівень підготовки та культурну ідентичність. Зокрема, на Міжнародному фестивалі українського театру «Схід-Захід», що проводиться у Кракові (Польща) юні актори мали можливість представити власні постановки поряд із учасниками професійних та аматорських театрів з різних країн – Австрії,

Польщі, Грузії, Німеччини, Угорщини, Латвії, Фінляндії, Вірменії. Фестиваль «Схід-Захід» наразі залишається унікальним європейським культурним майданчиком, що представляє мистецтво українського театру [82]. У 2022 році учасники театральної студії їздили в тур США з виставою «Мама по скайпу» (створена за однойменною книгою). В межах туру вони відвідали Йонкерс, Бруклін, Філадельфію, Гартфорд та Бостон. За час виступів вдалось зібрати понад один мільйон гривень на потреби захисників України [57].

Комунальний заклад мистецької освіти «Дитяча школа мистецтв №6» Харківської міської ради (директор Валентина Сальникова) надає початкову мистецьку підготовку на музичному, художньому, театральному та хореографічному відділенні. Освітня програма театралів включає такі дисципліни: основи акторської майстерності, основи сценічного руху, основи сценічної мови, сценічна практика, основи аудіовізуального мистецтва, історія театального мистецтва.

Учасники шкільного дитячо-юнацького театру «MiniMORE» на театральних фестивалях і конкурсах відзначені багатьма нагородами, серед яких Гран-прі, перші місця, дипломи «За кращу виставу», «За кращі костюми», «За сміливість», «Нове дихання театру». У виставах використовуються нестандартні методи, інноваційно-експериментальні форми й різноманітні акторські техніки: елементи анімації, театр тіней, пластичні етюди, фехтування, вокал і хореографія. Юні актори школи неодноразово виступали на професійних сценах Харківського театру для дітей та юнацтва, Будинку Актора, на малій і великій сценах ХНАТОБу, а також на театральних сценах Києва, Дніпра, Одеси, Львова, Тбілісі. Результати діяльності театру – це понад 70 вистав, серед яких зразки світової та вітчизняної драматургії: Шекспір, Гоголь, Котляревський, Старицький, Конан Дойл та інші.

З 2010 року у Дитячій школі мистецтв №6 успішно розвивається творчий проєкт – музично-театральна вітальня «На Олексіївці». Його мета – залучення харків'ян до культурної спадщини Слобожанського краю, знайомства з провідними

харківськими діячами культури та мистецтва. Як говориться на сайті школи «назва вітальні говорить не просто про географічне розташування, а й про своє призначення. Раніше, на території нинішньої Олексіївки (за колишніх часів це було село, яке належало відомому харківському роду Квіток, один із представників якого Григорій Квітка-Основ'яненко, автор твору «Сватання на Гончарівці») проводилися музичні вечори, театральні вистави, аристократичні прийоми. А вище за перетин Золочівської дороги з річкою Олексіївкою (в районі нинішньої вулиці Клочківської), на острові, що зветься Василівським, розташовувався ряд музично-театральних закладів. Свого часу музично-театральні вітальні були місцем, де збиралися відомі музиканти, художники, актори, поети, щоб представити публіці свою творчість, там популяризувалися нові імена та напрямки у галузі театального мистецтва, літератури та музики, там формувалися естетичні уподобання цілих поколінь» [41].

За час існування вітальні у школі, її почесними гостями стали провідні актори Харківських театрів, а також яскраві творчі особистості: Тетяна Веркіна, Юрій Янко, Володимир Соляніков, Володимир Птушкін, Марина Чиженко, Михайло Крамаренко, музиканти з Лейпцігської консерваторії Олена Токар, Ігор Гришин та багато інших [41].

Особливе місце в історії театального відділення ДШМ №6 посідає діяльність Микити Калембета – випускника Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського, який працював у закладі викладачем акторської майстерності. Як зазначає адміністрація Шевченківського району міста Харкова, Микита Ігорович працював помічником режисера у клубі за місцем проживання «Дозвілля» (2012-2015 рр.), викладачем акторської майстерності, сценаристом та режисером мультфільмів у Школі сучасних театально-сценічних напрямів (2013-2014 рр.). Був керівником театального гуртка, режисером Харківського державного Будинку художньої та технічної творчості; викладав акторську майстерність у школі фільммейкерів «Новий кадр, працював актором «MysteryPlay

– масштабні ігри із зануренням у кіносюжет» (2015-2016 рр.). З вересня 2016 року – викладач акторської майстерності та сценічного руху в Дитячій школі мистецтв № 6, був завідувачем театрального відділення (2017-2021 рр.).

Лауреат молодіжної літературної премії імені Влада Клена, лауреат та дипломант кількох десятків театральних, поетичних та бардівських конкурсів та фестивалів, у тому числі міжнародних. Микита Ігорович брав участь у міжнародних театральних семінарах у Польщі, Фінляндії, Латвії. З січня 2023 року Микита Калембет приєднався до Збройних Сил України та служив на першій лінії фронту. У червні 2023 року – він віддав своє життя за Україну [81].

До системи дитячих театральних шкіл входить і Комунальний заклад мистецької освіти «Школа сучасних театральних напрямів» Харківської міської ради (директор Зінаїда Мурзіна) діяльність якої ми детально розглянемо у наступному розділі.

Наведений перелік шкіл не є вичерпним, цими прикладами ми продемонстрували, що в Україні до системи освітніх закладів, які надають початкову театральну освіту входять як спеціалізовані школи (наприклад, в Одесі), так і комплексні дитячі мистецькі школи з окремим театральним відділенням (у Полтаві, Харкові, Києві, Львові). Кожен з них має свою концепцію, напрями, репертуар та методики. Проте їх об'єднує один вид діяльності – це організація, забезпечення та реалізація мистецько-освітнього процесу з метою формування в учнів компетентностей, передбачених освітньою програмою, а також створення середовища для розвитку творчого потенціалу громадян. Як зазначає кандидат мистецтвознавства, професор Сергій Гордєєв: «Театр і навчальні заклади завжди взаємопов'язані. У театральних школах України різного рівня йде пошук інноваційних методик виховання актора і режисера» [13, с. 100].

Висновки до розділу 2

Історичний аналіз становлення театральної освіти в Україні засвідчив її тісний зв'язок із суспільними, політичними та культурними процесами. Від шкільної драми братських шкіл у добу Ренесансу, через Барокову сценічну практику в Києво-Могилянській академії, театральну діяльність труп І. Штейна та Л. Млотковського до професіоналізації в часи М. Лисенка – театральна освіта поступово набула освітньо-виховного статусу, що поєднував мистецький, естетичний та громадянський компоненти.

Впродовж радянського періоду театральна освіта в Україні розвивалась у межах централізованої, ідеологізованої системи, але водночас забезпечувала високий рівень виконавської підготовки. Цей етап дав змогу закласти технічну основу для подальшої професіоналізації фахівців сцени.

За часів незалежності театральна освіта трансформувалася відповідно до національних та демократичних цінностей, відкривши простір для педагогічної автономії, інновацій, цифровізації.

У ХХ століття система мистецької освіти, зокрема театральної, в Україні зазнала суттєвих трансформацій, зберігаючи при цьому основну мету – підготовку висококваліфікованих фахівців з ґрунтовною академічною підготовкою та широким спектром мистецьких і педагогічних компетентностей. Така модель дозволила сформувати універсальних митців, здатних реалізовувати себе в різних професійних сферах.

Початкова театральна освіта, що надається у закладах спеціалізованої мистецької освіти, відіграє фундаментальну роль у формуванні базових сценічних навичок, естетичного світосприйняття та художнього досвіду дітей. Її значення зростає в умовах реформування освітньо-мистецької галузі, де театр виступає потужним засобом виховання особистості. Сучасні театральні школи України (державні та приватні) функціонують як складові культурного простору й водночас як освітньо-виховні майданчики, які поєднують традицію та новітні практики.

У цьому контексті доцільним є звернення до практичного досвіду сучасних закладів спеціалізованої мистецької освіти, зокрема – Харківської школи сучасних театральних-сценічних напрямів. Її діяльність дає змогу розглянути формування моделі комплексної театральної-мистецької підготовки на сучасному етапі як приклад успішного поєднання освітніх традицій та інноваційних підходів.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ КОМПЛЕКСНОЇ ТЕАТРАЛЬНО-МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ У ХАРКІВСЬКІЙ ШКОЛІ СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНИХ НАПРЯМІВ

3.1. Становлення та діяльність Комунального закладу мистецької освіти «Школа сучасних театральних-сценічних напрямів» Харківської міської ради

Школа сучасних театральних-сценічних напрямів (далі – ШСТСН) у Харкові – це унікальний заклад освіти, що гармонійно поєднує класичні традиції театральної освіти з інноваційними підходами до навчання. Її засновницею та керівником є актриса, директор, викладач вищої категорії, методист Зінаїда Миколаївна Мурзіна (*примітка* – у 1982 році закінчила Харківський інститут мистецтв ім. І.П. Котляревського. Навчалася у видатного актора та педагога, професора, народного артиста України Євгена Васильовича Лисенка).

Заклад розпочав свою діяльність у 1990 році, як театральна студія, яка поступово перетворилась на школу мистецтв, а згодом отримала статус Школи сучасних театральних-сценічних напрямів. На початковому етапі було створено чотири відділення: театральне, хореографічне, музичне та художнє. Освітній процес забезпечували 19 викладачів, а кількість учнів становила 135 осіб. З кожним роком школа активно розвивалася, і поступово відкривалися нові напрями навчання – телевізійне та мультиплікаційне відділення.

У 1999 році заклад було реорганізовано та перейменовано на Комунальний початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад «Школа сучасних театральних-сценічних напрямів». На цей момент кількість викладачів зросла до 67, а число учнів досягло 430 осіб [83].

Сьогодні Комунальний заклад мистецької освіти «Школа сучасних театральних-сценічних напрямів» Харківської міської ради належить до системи позашкільної освіти та є початковою ланкою спеціалізованої мистецької освіти.

ШСТСН є однією з небагатьох багатопрофільних мистецьких шкіл в Україні театрального спрямування в якій функціонує шість взаємопов'язаних відділень. Освітні програми, навчальні плани та організація роботи колективу дає можливість здобувачам мистецької освіти всебічно розвиватися на кожному з відділень.

Заклад здійснює свою діяльність згідно Конституції України, законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про культуру», інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, рішень Засновника, розпоряджень Харківського міського голови, наказів директора Департаменту культури Харківської міської ради, прийнятих в межах їх повноважень, а також «Положення про мистецьку школу» та Статуту.

Основними функціями школи є:

- надання початкової мистецької освіти та організація освітнього процесу для розвитку спеціальних здібностей, естетичного досвіду і професійних компетентностей;
- створення умов для творчої самореалізації здобувачів освіти;
- поширення народного, академічного мистецтва, залучення громадян до творчості незалежно від віку та місця проживання;
- формування потреб громадян у якісному культурному та мистецькому продукті, пробудження їх інтересу до творчості, мистецьких практик;
- розвиток здібностей обдарованих дітей з раннього віку;
- навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- забезпечення умов для первинної професійної підготовки, соціалізації та самореалізації;
- виховання громадянської свідомості та поваги до національних і культурних традицій;
- проведення творчої, інформаційної, методичної та організаційної діяльності [20].

За словами директора ШСТСН Зінаїди Мурзіної головною метою закладу є формування творчої, професійно орієнтованої особистості. Для досягнення цієї мети було розроблено авторські навчальні плани, які дозволили організувати освітній процес таким чином, щоб забезпечити комплексний підхід до навчання. Основна концепція школи ґрунтується на цілісності та взаємозв'язку між відділеннями, а також на набутті учнями необхідного сценічного досвіду [47].

Відповідно до установчих документів, безпосереднє керівництво КЗМО «ШСТСН» здійснює директор, який призначається на посаду директором Департаменту культури Харківської міської ради за контрактом та звільняється з посади в порядку, встановленому законодавством України.

Педагогічна рада є діючим колегіальним органом управління мистецьким закладом. Вона об'єднує педагогічних працівників закладу з метою розвитку та вдосконалення освітнього процесу, підвищення майстерності та творчого зростання педагогічного колективу.

Методична рада школи відповідає за розробку та впровадження освітніх програм, удосконалення методичних підходів до викладання та підвищення професійного рівня викладачів [31; 33].

Школа провадить свою діяльність за такими основними напрямками:

1) Забезпечення безперервності освітнього процесу:

- наявність достатнього навчального обладнання, інструментів, сприятливі умови для навчання;
- інтеграція взаємозв'язків між різними дисциплінами для забезпечення цілісного сприйняття видів мистецтва;
- підтримка емоційно-психологічного стану всіх учасників освітнього процесу.

2) Доступність та систематичність навчання:

- гарантія доступу до якісної мистецької освіти незалежно від місця перебування учнів (включаючи тих, хто перебуває за кордоном);

- впровадження гнучкого розкладу занять, враховуючи можливості та умови учнів.

3) Дотримання стандартів якості освіти:

- забезпечення відповідності освітнього процесу до чинного законодавства, державних стандартів освіти та Положенню про внутрішню систему забезпечення якості освіти;

- розробка програм поглибленого рівня, спрямованих на розвиток професійних навичок у галузі сценічного мистецтва, з метою підготовки здобувачів освіти до подальшого вступу до закладів вищої освіти мистецького спрямування.

4) Естетичний розвиток особистості:

- всебічний розвиток естетичних смаків учнів, їх музичної та художньої культури;

- виховання національної свідомості та поваги до державної символіки, духовних та культурних надбань українського народу.

5) Підтримка культурного середовища:

- формування культурного світогляду молодого покоління через участь у мистецьких ініціативах, що інтегрують місцеві та національні традиції.

6) Проведення мистецьких заходів:

- організація та проведення конкурсів, художніх виставок та інших творчих заходів.

7) Удосконалення організаційної роботи:

- поліпшення роботи з організаційно-педагогічної, навчально-методичної роботи, матеріально-технічного та кадрового забезпечення;

- впровадження нових методів навчання для підвищення якості освіти.

8) Безпека учасників освітнього процесу:

- дотримання норм правил цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях, з метою збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу і запобігання всіх видів травматизму.

Ці напрями дозволяють зберегти високу якість освіти та пристосувати діяльність школи до нових можливих викликів.

Станом на початок 2025 року педагогічний колектив школи складається із 77 основних працівників та 8 сумісників. Загальна кількість учнів – 636. У закладі функціонують такі відділення: театральне, музичне, телевізійне, хореографічне, художнє, мультиплікаційне та відокремлений структурний підрозділ (музичне відділення) [33].

У вересні 2018 року в Україні стартував пілотний проєкт із впровадження нових освітніх програм початкової мистецької освіти в освітній процес мистецьких шкіл. Відповідно до вимог частини сьомої статті 21 та частини третьої статті 33 Закону України «Про освіту», статті 16 Закону України «Про позашкільну освіту», а також на основі Концепції сучасної мистецької освіти та типових освітніх програм, затверджених Міністерством культури України педагогічна та методична рада ШСТСН розробили Освітню програму початкової мистецької освіти Комунального закладу мистецької освіти «Школа сучасних театральних напрямів» Харківської міської ради [31]. Освітній процес здійснюється на основі цієї програми. У свою чергу, Освітня програма конкретизується у навчальному плані, який розробляється на весь строк навчання за програмою, містить усі передбачені нею освітні компоненти з можливістю реалізувати варіативність змісту освіти та затверджується згідно нормативно-правової бази та інших керівних документів.

До впровадження типових освітніх програм у 2018 році [58], позашкільна мистецька освіта в Україні базувалась на навчальних програмах, розроблених педагогічними колективами закладів. Ці програми враховували загальні методичні рекомендації Міністерства культури та освіти, а також потреби учнів і специфіку окремих мистецьких напрямів. Вони мали різну тривалість і структуру, залежно від віку учнів та рівня підготовки. Спрямовувалися на розвиток творчих здібностей, комунікативних навичок та естетичного сприйняття.

Для театрального мистецтва, зокрема, використовувалися програми, що охоплювали такі дисципліни: акторська майстерність, сценічна мова, основи режисури, історія театру, сценічний рух та пластика.

У 2018 році Міністерство культури України затвердило Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм для мистецьких шкіл (наказ №633 від 16.07.2018), які встановили єдині підходи до структури та змісту освітніх програм [65]. Це сприяло стандартизації навчального процесу та підвищенню якості мистецької освіти.

Запроваджені нові освітні програми розширили можливості здобувачів освіти і закладу в цілому, адже школа може впроваджувати сучасні форми та методи навчання відповідно до своїх умов та актуальних освітніх потреб. Опанування змісту Освітньої програми в повному обсязі, дає можливість вступу до профільних закладів вищої освіти не тільки в Україні, а й за кордоном, за фахом або спорідненими видами мистецтв.

Як заклад освіти у сфері культури, ШСТСН є осередком розвитку творчого потенціалу учнів, сприяючи їх художньо-естетичному зростанню. До 2020 року освітній процес у закладі здійснювався в очному форматі, що відповідало класичній моделі початкової мистецької освіти. Навчальні заняття, репетиції, покази вистав, концерти та інші форми творчої діяльності проводилися у фізичних просторах школи та культурних установ, зокрема на сценах будинків культури, театрів, бібліотек. Починаючи з періоду пандемії COVID-19, а згодом – в умовах воєнного стану, освітній процес зазнав суттєвих змін. Оскільки безпекова ситуація залишається нестабільною, навчання у закладі нині переважно відбувається в онлайн-форматі.

Заступник директора з навчально-виховної роботи ШСТСН Анастасія Д'яченко зазначає, що в теперішніх умовах пошуку нових підходів до організації освітнього процесу особливу увагу було приділено питанням: безпеки та доступності освітнього процесу, адаптації методів викладання в онлайн-форматі,

підготовки учнів до публічних виступів та збереження психологічного здоров'я здобувачів освіти. Викладачі та керівники творчих колективів адаптували свою діяльність, організовуючи вистави, концерти, мистецькі зустрічі та виставки у дистанційному режимі. За сприятливих умов для проведення виступів обираються безпечні локації, оскільки публічна презентація творчих здобутків є невід'ємною складовою освітнього процесу та важливою частиною професійної підготовки учнів [49]. Важливість таких виступів підкреслюється тим, що всі учні, незалежно від напрямку навчання – як сценічних мистецтв (театрального, хореографічного, музичного), так і екранних (мультиплікаційного, телевізійного), – опановують дисципліну «Основи акторської майстерності» (на художньому відділенні представлена дисципліна «Ритміка»). Публічні виступи виконують кілька значущих функцій. По-перше, вони надають учням практичний досвід, що дозволяє застосовувати здобуті навички в реальних умовах. По-друге, сприяють формуванню сценічної впевненості, допомагаючи долати страх перед публікою та розвивати комунікативні навички. По-третє, забезпечують зв'язок із глядачем, що дає можливість розуміти реакцію аудиторії, адаптуватися до ситуації та вдосконалювати виконавську майстерність. Крім того, такі заходи є важливими для мотивації та самореалізації учнів, оскільки дозволяють їм продемонструвати власні досягнення, отримати оцінку своєї праці та визнання.

У структурі ШСТСН діють та успішно розвиваються творчі колективи, які представляють заклад мистецької освіти та беруть активну участь у культурно-мистецьких подіях. Зокрема, на **театральному** відділенні функціонує Навчальний театр діяльність якого ми розглянемо у наступному підрозділі.

На **музичному** відділенні активно розвиває свою діяльність Дитяча оперна студія «Tutti Kids» (творчий керівник – Мурзіна З.М., керівник та хормейстер – Кирилова М.В., хореограф-постановник – Котанова Т.І.). Створення колективу (який існує вже понад 13 років) є логічним втіленням творчої концепції школи, головною мистецькою направленістю якої є театральність і театралізація. Робота

дитячої оперної студії – це своєрідна «вершина» колективної дитячої творчості, яка поєднує володіння професійними вокально-технічними навичками, акторську гру, хореографічні та практичні сценічні вміння. За час її діяльності було успішно поставлено понад 10 вистав, у яких брали участь не лише учні музичного, а й хореографічного відділення. Репертуар Зразкового театру пісні «Весна» (керівник – заслужена артистка України Акиньшина Т.В., хореограф-постановник Котанова Т.І.) складається з більш ніж 20-ти вокально-танцювальних композицій переважно з джерел українського фольклору. Кожна пісня – це довершений номер, який зачаровує вокалом, колоритом і яскравою хореографічною постановкою. Вокальний ансамбль «РОНДО» (керівник – Кирилова М.В., хореограф-постановник Котанова Т.І.) виконує твори як композиторів-класиків, так і сучасних українських та світових авторів. Також у репертуарі є оригінальні естрадно-джазові обробки українських народних пісень. Виступ колективу завжди є синтезом професійного вокалу та виразного сценічного втілення номеру.

З 2012 року на **хореографічному** відділенні продовжує своє творче зростання Ансамбль танцю «Акварелі» (керівники – Д’яченко А.В., Горбач Г.Ф.), що об’єднує близько 70 хлопчиків і дівчаток, захоплених хореографічним мистецтвом. Репертуар колективу налічує понад 30 танців, більшість із яких мають сюжетну або театральну основу, що відповідає специфіці школи.

Телевізійне відділення школи представлене дитячою телевізійною студією «Наш Світ», яка є унікальним творчим майданчиком для розвитку юних талантів у сфері екранного мистецтва. Учні самостійно працюють над створенням телепередач, що охоплюють широкий спектр жанрів – від репортажів і тематичних шоу до соціальних роликів, ігрових та документальних фільмів. Важливою особливістю студії є те, що діти беруть активну участь у всіх етапах виробництва: застосовуючи отримані знання та втілюючи власні творчі задуми, вони самостійно створюють сценарії, здійснюють зйомку та монтаж відеоматеріалів. Досвідчені

викладачі лише спрямовують і підтримують учнів, сприяючи реалізації їхніх креативних ідей.

Особливістю **художнього** відділення є вивчення учнями основ театрального-декораційного мистецтва та сценографії. Практичні заняття юних художників характеризуються створенням зразків предметів театального реквізиту з гіпсу, пап'є-маше, оргскла; розробляють афіші, ескізи костюмів, макети театральних декорацій.

На **мультиплікаційному** відділенні створені та успішно працюють мультиплікаційні студії «Анімайлики» (керівник – Белякова Л.В.) та «12+1» (керівник – Глушич Л.О.). У роботі над проєктами, учасники використовують рисовану покадрову, комп'ютерну та перекладну анімації. Найяскравіші проєкти: «Небезпечні пригоди пташеня Чика», «Бакаджинду» – мультиплікаційний кліп, «Легенди зіркового неба», «Ліричні прогулянки Харковом», «Моє віконце» (студія «Анімалики»); «Казка про покликання», мультиплікаційний кліп «Курка-Чубатурка», «Харківські байки з Максом Розенфельдом» та інші (студія «12+1»). Одним із проєктів художнього та мультиплікаційного відділень є Міська художня виставка «Любому Харкову присвячується!» започаткована у 2018 році з нагоди Дня міста Харкова. Виставка стала щорічною та об'єднує роботи учнів і викладачів харківських художніх шкіл, представлені у різноманітних техніках: живопис, графіка, витинанка, макетування. Теми робіт пов'язані з пам'ятками архітектури та улюбленими місцями Харкова.

Залучення учнів до творчих колективів та участі в публічних виступах – конкурсах, фестивалях, святах, концертах тощо, сприяють творчій реалізації дітей, формують виконавські здібності, пробуджують їх інтерес до творчості. Це форми розвитку естетичної культури, духовності, навичок театально-виконавської діяльності. В умовах вимушеного переходу до роботи у дистанційному форматі, враховуючи місцезнаходження школи (м. Харків), учні поки що не можуть мати активних публічних виступів. Проте, вони проявляють себе у творчих проєктах:

грають онлайн-вистави, пишуть авторські історії і потім презентують їх у соціальних мережах на сторінці свого класу, навчаються працювати з відеокамерою і записують «скоромовні новини» та етюди [49].

Щорічний відкритий конкурс театральнo-сценічного мистецтва малих форм «ЛЕТИ!» проводиться з 2018 року та є одним із ключових проєктів школи. Конкурс має на меті збереження і розвиток національної культури, популяризацію учнівської творчості, залучення підлітків та юнацтва до різних видів творчої діяльності. Він також сприяє виявленню та підтримці талановитих колективів і окремих виконавців, допомагає молоді свідомо обирати майбутню творчу професію [83; 47].

У результаті своєї діяльності, ШСТСН займає важливу позицію серед закладів освіти Харкова, забезпечуючи високий рівень підготовки юних талановитих митців. Школа активно розвивається, постійно адаптуючи свої програми до нових освітніх вимог та змін у культурному середовищі, зокрема завдяки впровадженню нових методик і форм навчання. Її діяльність сприяє популяризації національної культури та мистецької освіти серед молоді, надаючи можливість юним талантам проявити себе в різних театральних, музичних, хореографічних, художніх напрямках. Зокрема, завдяки таким ініціативам, як щорічний конкурс «ЛЕТИ!» та виставка «Любому Харкову присвячується», школа активно підтримує розвиток творчого потенціалу учнів і сприяє зміцненню культурних зв'язків у регіоні.

Для успішної реалізації освітнього процесу школа турбується про матеріально-технічне забезпечення про що свідчать: хореографічні зали, спеціалізовані навчальні класи, сцени для виступів, студії звукозапису; аудіо-, відеоапаратура для перегляду, аналізу вистав, концертів, інших навчальних матеріалів. Мистецький заклад освіти веде активну інформаційну діяльність у соціальних мережах, зокрема через офіційний сайт, сторінки у Facebook та Instagram, YouTube-канал, де представлено творчі роботи учнів, записи концертів

та участь у різноманітних мистецьких заходах, що демонструє їхні досягнення та розвиток у мистецькому середовищі. Висвітлення діяльності ШСТСН є надзвичайно важливим, оскільки це сприяє популяризації освітнього закладу, залученню нових учнів, підвищенню мотивації вихованців та їхніх батьків, а також формуванню позитивного іміджу школи. Крім того, це дає можливість широкій аудиторії ознайомитися з рівнем підготовки здобувачів освіти, слідкувати за їхніми успіхами та підтримувати мистецьку освіту на регіональному й національному рівнях, що забезпечують зовнішні комунікації та інформаційну підтримку школи.

Завдяки активній та систематичній роботі Школа сучасних театральних сценічних напрямів продовжує забезпечувати високу якість освітнього процесу, допомагаючи учням розвиватися навіть у складних умовах сьогодення.

3.2. Модель комплексної театральної-мистецької підготовки у Комунальному закладі мистецької освіти «Школа сучасних театральних сценічних напрямів» Харківської міської ради

Початкова театральна-мистецька підготовка є фундаментом для формування майбутнього актора, режисера або театрознавця. Вона сприяє розвитку творчих здібностей, сценічної виразності та художнього мислення, необхідних для успішної діяльності у театральному мистецтві.

Окрім початкових професійних навичок, під час навчання у закладі мистецької освіти в учнів формується впевненість у собі, покращуються комунікативні здібності. Вони вчаться аналізувати мистецькі явища, розуміти культурний контекст і критично мислити, що є цінним у житті в цілому, а не лише у сфері мистецтва.

Відповідно до нашого дослідження ми розглянемо підготовку здобувачів мистецької освіти КЗМО «ШСТСН» ХМР саме на театральному відділенні.

Завдання мистецької школи полягає «у виявленні обдарованих дітей із метою подальшої професійної орієнтації та підготовки до вступу у вищі навчальні заклади

мистецтв» [53, с. 33], тому на театральному відділенні ШСТСН визначено два провідні напрями роботи: надання початкової професійної мистецької освіти та виховання всебічно розвиненої особистості, компетентного глядача (слухача) з високим рівнем загальної культури. Ці напрями взаємопов'язані і про успішність їхньої реалізації можуть свідчити дані компоненти: театральна-виконавська діяльність, вивчення основ сценічного руху, сценічної мови, засвоєння основних історичних етапів розвитку театру, розвиток вокальних та хореографічних здібностей, набуття навичок глядацької культури.

Для повного розуміння всього комплексу театральної-мистецької підготовки здобувачів початкової мистецької освіти доцільним є використання методу моделювання. Цей підхід передбачає створення аналогової моделі, що відтворює основні характеристики, властивості та функції оригінальної системи.

Термін «модель» як складне наукове поняття використовується у філософії, психології, педагогіці та інших гуманітарних дисциплінах. У «Сучасному тлумачному словнику української мови» міститься декілька модифікацій визначення поняття «модель». Для цього дослідження ми обрали термін «модель» як уявний чи умовний (зображення, опис, схема і т.ін.) образ якогось об'єкта, процесу чи явища, що використовується як його «представник» [76, с. 408].

У контексті початкової театральної освіти поняття «модель» будемо розуміти як структуровану систему організації навчального процесу, яка охоплює цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання, спрямовані на формування професійних та творчих компетентностей учнів.

Аналіз Освітньої програми початкової мистецької освіти КЗМО «ШСТСН» ХМР, річного навчального плану та річного плану на 2024-2025 навчальний рік [31; 33; 20] дав змогу структурувати та визначити систему організації навчального процесу на театральному відділенні (див. Додаток Б).

Навчальні плани ШСТСН визначають тижневе навантаження учня театрального відділення від 4 до 10 годин враховуючи вік та клас. Розклад уроків

вибудовується з огляду на суттєве навантаження у закладі загальної середньої освіти, щоб учні не перевтомлювалися, а з цікавістю занурювалися у творчий процес. Дисципліни, які вивчаються на відділенні дають можливість комплексно підійти до підготовки здобувача мистецької освіти. Діти з початку навчання розуміють, що в них є окремі навчальні дисципліни, різні форми занять (групові та індивідуальні) і відповідно, коли вони продовжують здобувати освіту у вищій ланці, то вже усвідомлюють що і на якому предметі вони вивчатимуть, удосконалюватимуть і т.ін. Але, не зважаючи на те, що це окремі навчальні дисципліни, всі вони тісно пов'язані між собою. Класний керівник, тобто викладач-режисер, вибудовує роботу викладачів, які працюють з класом таким чином, щоб теоретичні знання та практичні навички здобуті на одному уроці застосовувались на іншому. Наприклад, під час постановки вистави учень удосконалює вміння правильно та чітко говорити, рухатися, створювати образ героя, тобто всі ті знання, які здобув на відповідних заняттях.

Для оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти застосовуються форми контролю. Поточний контроль здійснюється викладачами упродовж навчального року за підсумками опанування модулів, розділів, тем, завдань кожної навчальної дисципліни з метою моніторингу результативності навчання та коригування методів педагогічної роботи, відбудови індивідуальної навчальної траєкторії. Підсумковий контроль виконується по завершенню кожного року навчання у формі річного комплексного контрольного заходу, який включає результати навчання за всіма компонентами, передбаченими Освітньою програмою.

Таким чином, модель театральнo-мистецької підготовки здобувача початкової мистецької освіти базується на комплексному підході, та включає три ключові компоненти: теоретичний, практичний та творчий. Особливістю такої моделі є: індивідуальний підхід до розвитку здібностей кожного учня, міждисциплінарність при поєднанні театру, музики, танцю та аудіовізуального

мистецтва, практична орієнтованість у максимальній залученості до сценічної діяльності, психофізична підготовка – розвиток стресостійкості, концентрації, емоційної виразності.

Згідно статистичних даних аналітичних звітів ШСТСН за 2020-2024 роки [30], тільки 10-12% випускників продовжують своє навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, серед яких: Харківський фаховий вищий коледж мистецтв, Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, Харківська державна академія культури, Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна та ін.. Серед основних причин таких невеликих показників вступу до закладів вищої освіти це: зміна інтересів та пріоритетів (діти, які почали навчання у мистецькій школі в ранньому віці, з часом можуть втратити інтерес до мистецтва або захопитись іншою сферою); вплив батьків та суспільства (часто батьки орієнтують дітей на «практичніші» професії, вважаючи мистецтво нестабільною сферою для побудови кар'єри); малоприбутковість мистецької галузі; страх не реалізувати свій потенціал. Тому, одним із головних завдань сучасної театральної освіти є пошук шляхів підвищення престижності професії працівників театального мистецтва та організація роботи з учнівською молоддю щодо усвідомленого професійного вибору, щоб початкову мистецьку освіту здобували не просто для загального розвитку, а бачили подальшу перспективу професійного росту. В такому випадку не буде перериватися важлива триступенева система «мистецька школа – фаховий коледж – університет». Кожна ланка цієї системи вирішує свої галузеві завдання: школа дає виконавську і теоретичну базу, коледж – розвиває виконавську складову, готує педагогічні кадри, університет – шліфує й узагальнює здобуті знання та навички, готує до професійної діяльності.

3.3. Освітня і творча складові театрального відділення

Навчально-методична робота мистецької школи спрямована на підвищення професійного рівня педагогічного складу та вдосконалення освітніх програм. Вона включає проведення малої педагогічної ради, методичних засідань по відділеннях, курсів підвищення кваліфікації, відкритих уроків і майстер-класів. Викладачі активно розробляють і впроваджують навчальні програми, що забезпечують якісну та ефективну підготовку учнів.

Аналіз річних планів театрального відділення ШСТСН останнього десятиріччя [34], протоколів засідань методичних об'єднань [32] показав, що в закладі здійснюється цілеспрямована методична діяльність педагогічного колективу, зокрема організовуються:

- методичні об'єднання викладачів, де обговорюються нові методи, технології, які можна використовувати у роботі;
- тематичні відкриті уроки, які стали ефективним майданчиком для обміну професійним досвідом, демонстрації авторських педагогічних підходів та отримання конструктивного зворотного зв'язку з метою підвищення якості викладання. Використовується широкий спектр тематичних та методичних форм: «Тілесні імпульси» (К.Малініна), «Розвиток змішано-діафрагматичного типу дихання на уроці сценічної мови в 1 класі» (О.Супрун), «Центри тіла, характер, персонаж» урок з акторської майстерності з учнями 4 класу (К.Малініна), «Етапи роботи над скоромовками з учнями 3 класу, що мають труднощі при вимові складних звукових сполучень» (Л.Корнієнко), «Розбір типів конфліктів у етюді на уроці акторської майстерності з учнями 6 класу» (С.Мельникова), «Чоловічий та жіночий танець як складова в навчанні народно-сценічному танцю в 7 класі» (Т.Котанова) та інші;
- обговорення постановочних рішень у межах навчальних вистав, що є важливим етапом колективного педагогічного аналізу.

Також, в межах навчально-методичної роботи проводилися заслуховування методичних доповідей, спрямованих на підтримку викладачів у впровадженні наукових досягнень та кращих практик у педагогічний процес, наприклад: «Особливості роботи хореографа з режисером при підготовці вистави в дитячому музичному театрі» (О. Мартинова), «Творча робота концертмейстера у вокальному класі» (І. Завгородня), «Соціальний театр та його форми у роботі з дітьми» (К. Малініна), «Розвиток емоційного слуху» (Л. Корольова), «Особливості пошуку вокального репертуару для учнів театрального відділення шкіл естетичного виховання» (В. Приступа), «Поклони та реверанси у старовинних танцях як виразний засіб для формування художнього сприйняття та смаку в учнів мистецьких шкіл» (Т. Котанова) та інші.

На засіданнях викладачів театрального відділення особлива увага приділяється формуванню індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня, що є характерною рисою мистецької освіти початкового рівня. Також систематично здійснюється аналіз результатів участі учнів у фестивалях та конкурсах, що сприяє подальшому удосконаленню освітніх програм і форм навчання відповідно до сучасних вимог.

Навчально-методична діяльність театрального відділення здійснюється відповідно до Освітньої програми початкової мистецької освіти КЗМО «ШСТСН» ХМР розробленої на основі типових освітніх програм, затверджених Міністерством культури та стратегічних комунікацій України. Викладачі школи активно працюють над удосконаленням навчально-методичного забезпечення, беруть участь у розробці та впорядкуванні навчального репертуару, створенні авторських постановок і навчальних програм.

Назва навчальної дисципліни	Автор/група авторів (укладачі)	Найменування навчальної програми
Основи акторської майстерності (групові уроки)	Малініна К.Ю. Супрун О.І.	Програма з навчальної дисципліни «Основи акторської майстерності»

Основи сценічного руху (<i>групові уроки</i>)	Уклад. Петренко Г.Г. Рябоконь О.В. Котанова Т.І.	Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Основи сценічного руху та фольклорний танець» елементарного підрівня початкової мистецької освіти
Основи сценічної мови (<i>індивідуальні уроки</i>)	Тищенко І.В. Корнієнко Л.Г. Корольова Л.О.	Програма з навчальної дисципліни «Основи акторської мови»
Танець (<i>групові уроки</i>)	Мартінова О.С.	Програма з навчального предмету «Танець» для хореографічного відділення театральних шкіл, театральних відділень (класів) мистецьких шкіл
Початковий курс з історії театального мистецтва (<i>групові уроки</i>)	Уклад. Петренко Н.В. Дика Я.В.	Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Початковий курс історії театального мистецтва» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з театального мистецтва початкового професійного спрямування, клас театру, клас музичного театру (мюзиклу)
Постановка спектаклів (<i>індивідуальні уроки</i>)	Режисер кожного класу (театального колективу)	
Сольний спів (предмет за вибором) (<i>індивідуальні уроки</i>)	Прасолова О.В. Кривенко О.І.	Програма з навчальної дисципліни «Сольний спів»

Ефективність методичних напрацювань викладачів театального відділення та методистів можна простежити через їх практичне втілення у виставах навчального театру. Саме через театральну постановку учні демонструють рівень засвоєння навчального матеріалу, що дозволяє глибше оцінити ефективність педагогічних стратегій. У межах Навчального театру кожен клас формує окремий колектив під керівництвом викладача-режисера. Постановки, які готують ці колективи, вирізняються індивідуальним творчим підходом та орієнтовані на різні вікові категорії глядачів (див. Додаток Г). Молодші (0-3) класи презентують казкові та ігрові постановки, що знайомлять дітей із базовими акторськими навичками через образну гру. Учні середнього шкільного віку (4-5 класи) демонструють глибші тематичні образи та складніші драматургічні конструкції. Вистави старших

учнів театрального відділення (6-8 класи) вирізняються складнішою драматургією, більш глибокими темами та намаганням осмислити важливі суспільні й особистісні питання через сценічну форму.

Діти, які навчаються на театральному відділенні тісно взаємодіють з учнями інших відділень. Наприклад, з художниками вони створюють ескізи костюмів та декорації до вистав, з телевізійниками пишуть сценарії та беруть участь у зйомках спільних проєктів, мультиплікаторам озвучують мультфільми. Такий підхід має на меті розвивати креативність, колективну взаємодію та комунікативні навички дітей, створюючи основу для їхньої подальшої театральної діяльності.

З 2016 року на відділенні запроваджено традицію проведення літньої практики, яка стала важливою складовою освітнього процесу. У межах цієї практики учнівські театральні колективи отримують можливість не лише продемонструвати набуті впродовж навчального року сценічні навички, а й взаємодіяти з новою аудиторією – учнями закладів загальної середньої освіти, що відвідують літні пришкільні табори. Такі покази мають не лише художньо-освітнє, а й соціокультурне значення: по-перше, вони сприяють популяризації театрального мистецтва серед дітей і підлітків; по-друге, створюють умови для набуття юними акторами важливого досвіду публічного виступу у неформальній атмосфері. Практика також дозволяє апробувати матеріал вистави поза межами звичної сцени та отримати безпосередній зворотний зв'язок від глядача, що є надзвичайно цінним у процесі формування сценічної майстерності учнів.

3.4. Діяльність Навчального театру як вагома складова освітнього процесу

Репертуар Навчального театру свідчить про етапність і методичну обґрунтованість освітнього процесу, адаптованого до вікових та психологічних особливостей учнів. Постановки демонструють не лише рівень театральної підготовки здобувачів освіти, а й фахову майстерність викладачів, які успішно

працюють як з дітьми молодшого віку, так і з підлітковою аудиторією на складному психологічному та філософському рівні. Як зазначає режисер і театральний педагог Анатолій Грицан «будь-який вид сценічного мистецтва не може існувати без участі в ньому режисера як організатора творчого процесу (керівника постановки) та інтерпретатора сценічного твору. Прагнучи реалізувати задум, здійснюючи певну інтерпретацію п'єси (опери, балету, естрадного номера), він втілює свою ідею насамперед через систему сценічних образів. Над створенням сценічного образу, в якому б різновиді сценічного мистецтва не працював режисер, він не обходиться без роботи з актором» (цит. за: Гордєєв, 2022, с. 95) [13].

Драматург, режисер, викладачка театральних дисциплін Кіра Малініна у своїх міркуваннях щодо дитячих вистав акцентує увагу на тому, що створює постановки, які мають зміст і для дітей, і для дорослих: «Є тема, про яку мені хочеться говорити з цими людьми зараз, і ми це робимо у процесі репетицій, з цього створюється «полотно» вистави. Потім до цієї розмови приєднуються глядачі. Тобто, вистава створюється не в моїй голові, а у просторі між мною, акторами, а згодом і глядачами. Є початкове зерно – ідея вистави, але те, у що вона розвинеться, залежить від тих, хто бере участь у цьому проєкті» [48]. Прикладом такої взаємодії є вистава «Риби, птахи, тварини, люди» у постановці Кіри Малініної (прем'єра відбулася у 2018 році) (Додаток Д, Рис. 1, 2). Постановка є метафоричним дослідженням природи людини крізь призму порівняння з іншими формами живого: рибами, птахами, тваринами. Уже сама назва задає ритм і структуру вистави – від простих біологічних форм до найбільш складної – людської. Такий підхід дозволяє через театральну гру розглядати глибинні питання ідентичності та взаємозв'язків всього живого.

Постановка розгортається як серія пластичних та вокально-музичних сцен, що чергуються і переплітаються. Відсутність традиційного драматургічного сюжету компенсується композиційною логікою – рухом від «природного» до «людського», від інстинктивного до соціального. У роботі з дітьми режисерка

вдається до методів колективного створення матеріалу: частина сценічного тексту, рухів та інтонацій з'явилась в процесі репетицій на основі імпровізацій. Такий підхід дозволяє говорити про діалогічну модель театральної педагогіки, у якій дитина не лише виконавець, а й активна частина творчого процесу. Кожен блок вистави має свій характерний пластику й звук – «риби» показані через хвилеподібні рухи, «птахи» – через легкі, стрибкоподібні ритми, а «люди» – через чітку артикульовану мову, пряме звернення до глядача та яскравим фінальним танцювальним номером.

Іншим прикладом мистецького експерименту стала вистава «Magic Mystery Tour» (Додаток Д, Рис. 3, 4) – музична подорож у часи хіпі, бітломанії, пісень про кохання та ідеї миру (прем'єра відбулася у 2019 році). Ідея постановки Кіри Малініної, полягала в ознайомленні учнів із класичною рок-культурою через музику The Beatles. На момент реалізації проєкту учням було 11-12 років – вік активного пошуку власних культурних орієнтирів. Проте процес виявився двостороннім: учні, зацікавившись тематикою, запропонували використати елементи сучасної k-поп хореографії у сценічному оформленні. Частина постановки було створено самими учасниками, що свідчить про їхню високу мотивацію та включеність у творчий процес [83].

У результаті було досягнуто своєрідного міжкультурного синтезу – поєднання музики The Beatles із пластичною мовою k-поп, що надало виставі яскравого та оригінального звучання. Цей приклад ілюструє ефективність діалогу поколінь у театральній освіті та важливість відкритості педагога до сучасних культурних тенденцій, з якими ідентифікує себе молодь.

Оригінальність та інноваційність постановок Кіри Малініної неодноразово відзначали театральні діячі та члени журі конкурсів і фестивалів, у яких брали участь її учні. Зокрема:

- Обласний конкурс дитячих театральних колективів «Дивосвіт країни Театралії» (м. Харків);

- Відкритий конкурс театральнo-сценічного мистецтва малих форм «Лети!» (м. Харків);
- Фестиваль українського аматорського театру «День театру» (м. Київ);
- Всеукраїнський відкритий фестиваль театрального мистецтва «Імпреза над Латорицею» (м. Мукачево) та інші.

Музична вистава «Зелена казка» (Додаток Д, Рис. 5) (прем'єра відбулася у 2020 році) – результат авторського колективного проєкту, створеного на основі творів українського письменника Богдана Чалого, зокрема серії про Барвінка та Ромашку – персонажів, які стали символом національного дитячого фольклорно-пізнавального простору.

Авторками тексту виступили Елеонора Антонова, Аліса Воропаєва та Маргарита Романцева, режисерське втілення здійснила М. Романцева, а музичне наповнення розробили Олена Прасолова та Олена Яценко. До постановочної команди увійшли також: хормейстер Олена Яценко, хореограф Ольга Мартинова, аранжування музичних номерів здійснив Андрій Алфьоров.

П'єса написана у віршованій формі українською мовою, що не лише зберігає жанрову легкість, а й поглиблює естетичне сприйняття матеріалу молодшою аудиторією. Основна ідея – любов до природи, екологічна свідомість і національна ідентичність – реалізується через захопливу подорож казковими світами рослин і комах. Це казка, що «розмовляє» з дитиною мовою гри, музики, кольору та ритму.

Постановка має чітку структуру з логічною послідовністю епізодів, які поєднані загальною сюжетною лінією – пригодами Барвінка у природному світі. Сценічна мова поєднує традиційні образи (Барвінок, Ромашка, Бджілка, Метелики) з алегоричним змістом, що стимулює уяву й формує асоціативне мислення. Так, персонаж Барвінка уособлює стійкість, щирість і відданість рідному краю. Ромашка символізує відкритість, ніжність і природну доброту. Метелик постає як образ краси, легкості й швидкоплинності вражень. Бджілка втілює працьовитість, організованість і цінність колективної взаємодії. Через ці образи дітям доступно

передаються морально-етичні цінності та національно-культурні уявлення, закладені в образній системі вистави. Хореографічні рішення Ольги Мартинової сприяють візуальному втіленню емоційних станів, а вокальні номери – забезпечують динаміку та жанрове розмаїття вистави (марш, лірична балада тощо).

Постановки Маргарити Романцевої неодноразово здобували високі оцінки журі професійних конкурсів, отримуючи дипломи за найкращу сценографію та костюми, за кращу акторську ансамблеву гру, а також особисті нагороди учасників, що свідчать про високий рівень акторської підготовки.

Музична вистава «Дім мого серця» (Додаток Д, Рис. 6) (прем'єра відбулася у 2018 році) – це глибоко символічне та емоційне сценічне дійство, створене за п'єсою сучасної авторки Асі Котляр. Постановка Лариси Корнієнко перетворює текст на багатошаровий театральний простір, де моральні категорії стають героями сцени, а глядач – учасником діалогу зі своїм внутрішнім світом.

Сюжет п'єси будується навколо персонажа Хазяйки (Радість), яка поступово наповнює свій дім (що символізує душу людини) різними мешканцями – Заздрістю, Байдужістю, Ненавистю, Страхом. Їхні голоси, характери, репліки – це уособлення емоцій і станів, які можуть «поселитися» в кожній людині. У цій алегоричній композиції дім стає дзеркалом внутрішнього стану особистості. Поява Мандрівника – символу совісті, духовного пробудження або істинного «Я» – є поворотним моментом. Саме через діалог з ним Хазяйка приходить до усвідомлення необхідності очищення власного серця. Цей мотив очищення, переосмислення та оновлення проходить крізь усю виставу як провідна ідея.

Музичне оформлення вистави не обмежується фоновим супроводом, а активно впливає на змістове розкриття образів і подій. Композиції, написані Оленою Прасоловою та аранжовані Андрієм Алфьоровим, поглиблюють образну структуру твору. Вокальні номери підсилюють характер кожного персонажа. Особливо виразно музика звучить у сценах внутрішнього конфлікту Хазяйки,

контрастуючи між тривожними, приглушеними мотивами страху та світлою ліричністю теми Мандрівника.

Актори – учениці 8 класу працювали на високому рівні для свого віку. Кожна з них не просто виконувала роль, а проживала конкретну моральну дилему – і це стало частиною їхнього власного досвіду. У межах початкової мистецької освіти ця вистава має велике значення: розвиває не лише сценічні навички, а й формує світогляд, вчить осмислювати себе як людину.

На театральному відділенні спостерігається умовний поділ постановок на два основні напрями. Перший охоплює суто авторські вистави, створені безпосередньо викладачами (часто спільно з учнями) у межах оригінальної творчої роботи, де режисер виступає одночасно як драматург та постановник (режисери-викладачі – Кіра Малініна, Олена Супрун, Поліна Рувінська). Другий напрям – це вистави, створені за мотивами відомих літературних або драматичних творів, які адаптуються з урахуванням вікових, виконавських і художньо-педагогічних особливостей навчального процесу (режисери-викладачі – Маргарита Романцева, Лариса Корнієнко, Тетяна Михайлуца).

Такий розподіл відображає різні режисерські підходи до творчої роботи з дітьми: одні надають перевагу авторському висловлюванню через самостійно створений матеріал, інші – інтерпретативній роботі з уже наявним текстом, розвиваючи в учнів навички аналізу, адаптації та художнього осмислення класичного або сучасного культурного спадку.

Висновки до розділу 3

Дослідження діяльності Школи сучасних театральних напрямів дозволило виявити ефективну модель реалізації початкової театральної освіти, яка відповідає сучасним викликам та орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини.

Модель підготовки, яка впроваджена в закладі, ґрунтується на принципі комплексності, що забезпечується гармонійним поєднанням освітніх і творчих компонентів: від класичних дисциплін до сучасних театральних практик (імпровізація, фізичний театр, перформативні форми), що враховують індивідуальні особливості кожного здобувача освіти.

Театральне відділення школи функціонує як багаторівнева освітньо-творча система, де учні поступово розвивають навички акторської гри, сценічної мови, музичної виразності та рухового самовираження. Освітній процес орієнтовано на рівень розвитку та індивідуальні потреби дітей, що сприяє збереженню їхньої мотивації й розкриттю творчого потенціалу.

Навчальний театр, як частина програми, виконує важливу функцію – створює умови для закріплення знань на практиці, формує емоційний та комунікативний досвід, стимулює колективну взаємодію та відповідальність.

Отримані результати дослідження свідчать, що модель, реалізована у Школі сучасних театральних напрямів, має потенціал для поширення в інших мистецьких закладах України. Її адаптивність, відкритість до інновацій, міждисциплінарний підхід і цілісність структури відповідають актуальним тенденціям розвитку театральної педагогіки в початковій ланці мистецької освіти.

ВИСНОВКИ

У межах проведеного дослідження було здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних, історико-культурних, організаційно-практичних основ початкової театральної освіти в Україні. Було встановлено, що театральна освіта є важливою складовою мистецької системи, яка не лише формує професійні навички, а й виконує важливу виховну, культуротворчу та соціалізуючу функції.

Аналіз історичних етапів розвитку театральної освіти – від шкільної драми братських шкіл доби Ренесансу до сучасних інституцій – засвідчив поступову еволюцію її функцій, методів, завдань. Особливої уваги в системі набуває початкова театральна освіта, яка створює фундамент для подальшого фахового зростання та формування гармонійної творчої особистості. Встановлено, що сучасна театральна освіта в Україні перебуває в процесі активної трансформації. Вона орієнтується на інновації, міждисциплінарність, цифрові технології.

Система початкової мистецької освіти в Україні, попри виклики сьогодення, продовжує функціонувати та розвиватися. За даними Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти, станом на листопад 2023 року в Україні діяли 1218 мистецьких шкіл, з яких 232 працювали в онлайн-режимі. До цієї мережі також входять спеціалізовані театральні школи та комплексні мистецькі школи з театральними відділеннями. Проте відсутність публічної інформації про діяльність багатьох закладів, застарілі онлайн-ресурси та відсутність централізованого реєстру значно ускладнюють доступ до актуальних даних, що в свою чергу гальмує аналітичну діяльність у галузі.

Вивчення досвіду діяльності КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів» ХМР показало, що саме на рівні початкової мистецької освіти може успішно реалізовуватися комплексний підхід до театральної підготовки. Запропонована модель поєднує класичні освітні компоненти з практико-

орієнтованими формами, враховує вікові та психофізіологічні особливості здобувачів освіти, сприяє виявленню й розвитку їхнього творчого потенціалу.

Навчальний театр, що функціонує у структурі школи, виконує ключову роль у реалізації моделі «навчання через практику», забезпечуючи сценічну адаптацію знань, розвиток творчої уяви, командної роботи та відповідальності за результат.

Таким чином, результати дослідження підтверджують актуальність, практичну значущість і перспективність початкової театральної освіти як важливої ланки у формуванні національного мистецького середовища та підготовці нового покоління творчих і культурно свідомих громадян України.

Усі поставлені у вступі завдання – від теоретичного аналізу джерельної бази до розробки моделі театально-мистецької підготовки на прикладі КЗМО «ШСТСН» ХМР – були послідовно реалізовані у ході роботи.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому аналізі ефективності різних моделей театральної підготовки на рівні початкової мистецької освіти, зокрема з урахуванням регіональних особливостей. Актуальною є розробка стандартизованих навчальних програм для театральних відділень мистецьких шкіл, адаптованих до цифрового середовища й сучасних театральних практик. Варто також зосередити увагу на порівняльному вивченні педагогічних методик у театральній освіті України та країн Європи, що сприятиме інтеграції вітчизняного досвіду у ширший культурно-освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович О., Чорна В. Теоретико-методологічні аспекти сучасної театральної педагогіки. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: сценічне мистецтво. 2023. Т. 6, № 2. С. 153-166. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-759x.6.2.2023.288156> (дата звернення: 25.02.2023).
2. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. Київ : Лібра, 1996. 220 с.
3. Антоненко Н. МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНА ШКОЛА МИКОЛИ ЛИСЕНКА У ВИМІРІ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: напередодні 120-річчя створення. Вісник науки та освіти. 2023. № 11(17). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-496-509](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-496-509) (дата звернення: 16.03.2025).
4. Антонюк В. Синергетика та вокальний зміст теорії Б. Л. Яворського. Література та культура Полісся : зб. наук. пр. 2021. № 103. С. 113-127. URL: <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2021-18f-103-113-127> (дата звернення: 12.04.2025).
5. Атрощенко Т., Йокоб А. Потенціал театральної педагогіки у формуванні професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Social work and education. 2023. № 10. С. 521-529.
6. Ботунова Г. Шляхи становлення. Перші театральні школи і студії (XIX – поч. XX ст.). Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського. 1917-2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія : у 2 т. / ред.: Л. Русакова, І. Драч ; упоряд. Л. Русакова. Харків, 2017. Т. 2 : Театральне мистецтво. Загальноуніверситетські кафедри і підрозділи. С. 11-26. URL: https://vtoraya-literatura.com/pdf/kharkovsky_universitet_1917-2017_tom2_2017_izd.pdf (дата звернення: 02.04.2025).
7. Василенко С. Творча спадщина Оксани Петрівни Рудницької як джерело новачійних ідей сучасної педагогічної освіти. Інноваційна педагогіка. 2021. № 37.

С. 18-22. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/37/4.pdf> (дата звернення: 09.05.2024).

8. Веселовська Г. Українська (пост)радянська театральна освіта. Український журнал. 2013. № 3. С. 18-20. URL: https://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2013_05.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

9. Волков С. Інституалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка : монографія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2010. 248 с.

10. Волков С. Професійне мистецтво й мистецька освіта: точки перетину, орієнтири розвитку. Культура України. № 42(1). С. 30-42. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura42/ku42-p1/09.pdf (дата звернення: 02.04.2025).

11. Волков С. Ретроспекції мистецької освіти в українському суспільстві XX-XXI століття. Культурологічна думка. 2012. № 5. С. 56-66. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD5_Volkov.pdf (дата звернення: 02.04.2025).

12. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.

13. Гордєєв С. Педагогіка сучасного українського театру: на шляху до мистецького синтезу. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / ред.: Л. В. Русакова, Ю. П. Величко. Харків, 2022. С. 91–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvmp_2022_63_7 (дата звернення: 12.04.2025).

14. Давиденко Н. Перша українська музично-драматична школа та її організатор – Микола Віталійович Лисенко. Культура і мистецтво у сучасному світі. 2010. № 11. С. 55-62.

15. Давимука С., Федулова Л. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів : ДУ “Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Доліш. НАН України”, 2017. 528 с.

16. Денисюк Ж. Мистецька освіта в умовах глобалізації та культурних трансформацій сучасності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. № 1. С. 23-28.

17. Дергач М. Підготовка фахівців, які володіють технологіями театрального мистецтва в освітній теорії та практиці України (початок XX століття). Збірник наукових праць «Педагогічні науки» «В.О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ціннісні виміри в освіті». Херсон, 2009. С. 33-36. URL: <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/2009ch2peschutana.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).

18. Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/mystetska-osvita/pochatkova-mystetska-osvita/>.

19. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Каб. Міністрів України від 21.08.2019 № 800 : станом на 31 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-п#Text> (дата звернення: 06.03.2025).

20. Документи | Школа сучасних театральних напрямів. art-school. URL: <https://www.art-school.kharkiv.ua/documents> (дата звернення: 12.04.2025).

21. Дученко Н. Профорієнтаційна робота в школі. Освітній проєкт «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-proforientaciyna-robota-v-shkoli-212823.html> (дата звернення: 16.05.2024).

22. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійович. Т. 8. Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, 2000. С. 2800–3200 : іл.

23. Звіт про діяльність Держмистецтв України за 2023 рік. Київ, 2024. 62 с. URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-2023-zvedenyj-2.0.pdf> (дата звернення: 06.03.2025).

24. Інклюзивна середина : альманах педагогічних практик викладачів мистецьких шкіл / ред.: М. Бриль, О. Власенко, І. Ковальчук. Ч. 1. Київ : ДНМЦЗКМО, 2025. 77 с. URL: <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/1149?show=full> (дата звернення: 01.05.2025).

25. Інклюзивна середина : альманах педагогічних практик викладачів мистецьких шкіл / за ред. М. М. Бриль та ін. Ч. 2. Київ : ДНМЦЗКМО, 2025. 186 с. URL: <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/1155> (дата звернення: 01.05.2025).
26. Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнарод. участю) 6-7 груд. 2019 р. ред. М. Бриль. Київ, 2019. URL: <http://arts-library.com.ua/handle/123456789/309> (дата звернення: 01.05.2025).
27. Історія українського театру: у 3 т. Київ : НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рил., 2017. Т. 1 : Від витоків до XX століття. 668 с.
28. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. Рідна школа. 2006. № 3. С. 24–26.
29. Карта мистецької освіти України. ДНМЦ змісту культур.-мист. освіти. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/mapa-mystetskoyi-osvity/> (дата звернення: 26.04.2025).
30. КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів». Аналітичні довідки про діяльність КЗМО «ШСТСН» ХМР за 2020-2024 рр. Внутр. документація. Неопубліковані документи.
31. КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів». Освітня програма початкової мистецької освіти Комунальний заклад мистецької освіти «Школа сучасних театральних напрямів» Харківської міської ради. Внутр. документація. Неопубліковані документи. 73 с.
32. КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів». Протоколи засідань методичних об'єднань за 2020-2024 рр. Внутр. документація. Неопубліковані документи.
33. КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів». Річний план на 2024/2025 навчальний рік. Внутр. документація. Неопубліковані документи. 72 с.
34. КЗМО «Школа сучасних театральних напрямів». Річні плани роботи за 2014-2024 роки. Внутр. документація. Театр. відділення. Неопубліковані документи.

35. Київська дитяча школа мистецтв №2 ім. М.І. Вериківського. URL: <https://verykivsky-art-school2.com.ua/theater-department> (дата звернення: 01.05.2025).
36. Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. URL: <https://knutkt.edu.ua/> (дата звернення: 01.05.2025).
37. Клековкін О. Ю. Історіографія театру: Напрями. Школи. Методи. Постаті : навч. посіб. Київ : АртЕк, 2017. 336 с. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/klekovkin-o.-yu.-2017-istoriya-tkatru.-napryamy.-shkoly.-metody.-postati.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).
38. Колос Т. Особливості законодавчого та нормативно-правового забезпечення початкової мистецької освіти в Україні на сучасному етапі. Культура України. 2013. № 42(1). С. 21–30. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2013_42\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2013_42(1)_8) (дата звернення: 03.02.2025).
39. Комаровська О. А., Просіна О. В. Мистецька освіта: вектори реформування. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. № 2(1). С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3> (дата звернення: 16.05.2024).
40. Комаровська О., Миропольська Н. До проблеми підготовки вчителя у сучасному вимірі мистецької освіти. Professional art education. 2023. Т. 3, № 1. С. 33–43. URL: <https://doi.org/10.34142/27091805.2022.3.01.04> (дата звернення: 16.04.2025).
41. Комунальний заклад мистецької освіти «Дитяча школа мистецтв №6» Харківської міської ради. URL: <https://dshm6.kharkiv.ua/> (дата звернення: 02.05.2025).
42. Коржова А. М. Музично-драматична школа Миколи Лисенка: до історії театральної освіти в Україні. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого. 2017. № 21. С. 152-161. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.21.2017.221124> (дата звернення: 18.04.2025).

43. Коржова А. Школа театрознавства Володимира Перетца. Просценіум. 2013. № 1-3 (35–37). С. 22-125. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Korzhova_Anastasiia/Shkola_teatroznastva_Volodymyra_Perettsa.pdf?PHPSESSID=k42dpkli328tr3cpo9muhu7t17 (дата звернення: 18.04.2025).
44. Корнієнко А. Діяльність закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Київ, 19 груд. 2022 р.), Івано-Франківськ, 2022. С. 65–70. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735150/1/36.%20тез%20конф..pdf#page=66> (дата звернення: 02.05.2025).
45. Кузнецова О. Ю., Троцько А., Штефан Л. Мета, завдання та функції театральної педагогіки як науки. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали V Міжнар. науково-практ. конф. у 2 т., м. Харків, 31 берез. - 2 квіт. 2021 р. Харків, 2021. С. 313.
46. Ладонько Л., Скорик Т., Духвин К. ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ. Наукові інновації та передові технології. 2024. № 11(39). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11\(39\)-1359-1371](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11(39)-1359-1371) (дата звернення: 02.05.2025).
47. Лозова А. Інтерв'ю з директором Комунального закладу мистецької освіти «Школа сучасних театральних напрямів» Мурзіною З.М. / Проведено Лозовою А.В., 01.02.2025. Харків, 2025.
48. Лозова А. Інтерв'ю із викладачем театральних дисциплін Комунального закладу мистецької освіти «Школа сучасних театральних напрямів» Малініною К.Ю. / Проведено Лозовою А.В., червень, 2022.
49. Лозова А. Інтерв'ю із заступником директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу мистецької освіти «Школа сучасних театральних напрямів» Д'яченко А.В. / Проведено Лозовою А.В., 28.01.2025. Харків, 2025.
50. Мазоха Д., Опанасенко Н. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2005. 232 с.

51. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
52. Матушенко В. Розвиток естрадного мистецтва : підручник. Київ : НАКК., 2016. 200 с.
53. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті : Аналіт. доп. укр., рос., англ. мовами / Л. Масол та ін. Київ : Аура Букс, 2012. 240 с.
54. Міністерство культури та стратегічних комунікацій. URL: <https://mcsc.gov.ua/> (дата звернення: 06.05.2025).
55. Мочан Т. Естетичне виховання учнівської молоді у процесі творчої діяльності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2011. № 20. С. 85-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_20_34 (дата звернення: 25.02.2024).
56. Нариси історії української революції 1917-1921 років / ред.: В. Смолій та ін. Київ : НВП Вид-во «Наук. думка» НАН України, 2011. Кн. 1. 390 с.
57. Начальник Львівської ОВА зустрівся з дітьми-акторами театру «Вільних та небайдужих», які під час гастролей у США зібрали мільйон гривень на ЗСУ. Львівська обласна військова адміністрація. URL: <https://loda.gov.ua/news/40846> (дата звернення: 19.04.2025).
58. Освітні програми початкової мистецької освіти. Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/osvitni-programy/> (дата звернення: 13.05.2025).
59. Паньок Т. В. Мистецька освіта. Енциклопедія сучасної України. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. Т. 20. URL: <https://esu.com.ua/article-64674> (дата звернення: 25.01.2024 р).
60. Пилипчук Р. Історія українського театру (від витоків до кінця ХІХ ст.). Львів : Вид-во ЛНУ ім. Ів. Франка, 2019. 356 с. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Pylypchuk-DRUK.pdf> (дата звернення: 12.03.2025).

61. Полтавська міська школа мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко. URL: <https://mam-poltava.org.ua/> (дата звернення: 02.04.2025).

62. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 14.05.2025).

63. Про затвердження Концепції інклюзивної мистецької освіти : Наказ М-ва культури, молоді та спорту України від 27.01.2020 № 339. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).

64. Про затвердження Концепції сучасної мистецької школи : Наказ М-ва культури України від 20.12.2017 № 1433. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/kontseptsiya-mistetskoyi-shkoli-normativno-pravove-zabezpechennya.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).

65. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення освітніх програм для мистецьких шкіл : Наказ М-ва культури України від 16.07.2018 № 633. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0633734-18#Text> (дата звернення: 12.04.2025).

66. Про затвердження нормативів матеріально-технічного забезпечення мистецьких шкіл : Наказ М-ва культури України від 19.06.2014 № 475 : станом на 7 берез. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-14#Text> (дата звернення: 15.03.2025)

67. Про затвердження Положення про мистецьку школу : Наказ М-ва культури України від 09.08.2018 № 686 : станом на 26 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text> (дата звернення: 12.05.2025).

68. Про затвердження Стандарту початкової музичної освіти, що здобувається одночасно з початковою та базовою середньою освітою : Наказ М-ва культури та інформ. політики України від 29.07.2024 № 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0524921-24#Text> (дата звернення: 15.04.2025)

69. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI : станом на 6 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 26.02.2024).

70. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.02.2024).

71. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 № 1841-III : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 16.03.2025).

72. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навч. кн. - Богдан, 2005. 360 с.

73. Сафарян С. Засоби театральної педагогіки у процесі формування педагогічної майстерності. Іноземні мови в школах України. 2014. № 4. С. 8–16. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3897/1/S_Safaryan_IMVSHU_4_IPPO.pdf (дата звернення: 14.05.2024).

74. Сідлецька Т. Становлення і розвиток мистецької освіти в Україні. Знання. Освіта. Освіченість. 2012. С. 46–52. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/znanosv/2012/txt/sidletska.pdf> (дата звернення: 02.05.2025).

75. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ : Наук. думка, 2001. 912 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-00-0684-5/966-00-0684-5.pdf> (дата звернення: 02.05.2025).

76. Сучасний тлумачний словник української мови : 50000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків : ВД «ШКОЛА», 2006. 832 с.

77. Театрало4ка – Одеська Театральна Школа. URL: <https://teatralo4ka.odesa.ua/> (дата звернення: 02.05.2025).

78. Театральне відділення КДШМ 2 ім. М.Вериківського. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/teatrkdshm2/> (дата звернення: 02.05.2025).

79. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. 18-те вид. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. Т. 2. 480 с.

80. Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського. URL: <https://num.kharkiv.ua/> (дата звернення: 12.04.2025).

81. Шевченківський район м. Харків. URL: <https://www.facebook.com/photo?fbid=733536382105938&set=a.531599518966293> (дата звернення: 13.05.2025).

82. Школа мистецтв «Вільні та небайдужі» URL: <https://www.vilni.school/schools/art> (дата звернення: 13.05.2025).

83. Школа сучасних театральних напрямів. art-school. URL: <https://www.art-school.kharkiv.ua/> (дата звернення: 18.02.2024).

84. Discover ReRender AI. ReRender. URL: <https://www.rerenderai.com/support/about> (date of access: 15.01.2024).

Освітній компонент театральної освіти за історичними етапами

Період	Осередки	Освітній компонент (сценічні навички)	Особливості педагогіки
<i>Середньовіччя</i>	Церкви, світські товариства	Виразне читання духовних текстів, емоційна виразність, жести	Стихійне навчання через участь в обрядах, імітація духовних образів, без визначеної системи
<i>Ренесанс</i>	Братські школи, колегіуми	Декламація, сценічна мова, риторика, елементи перевтілення, мовна інтонаційність	Початок формалізованого навчання: викладачі поетики, риторики
<i>Бароко</i>	Києво-Могилянська академія, українські колегіуми	Інсценізація текстів, використання жестів, костюмів, декорацій	Мультидисциплінарність: акторська гра, музика, образотворче мистецтво, викладання через практику
<i>Класицизм/ Просвітництво</i>	Театральні трупи (І. Штейн, Л. Млотковський)	Навчання акторській майстерності, сценічному руху, основам пластики, мові, співу, танцю	Практичне навчання в межах труп: спостереження, участь у виставах
<i>Русифікація (XIX ст.)</i>	Російські театри, мандрівні трупи	Шаблонізація типових образів, відсутність технічної школи, інтуїтивна гра	Відсутність української акторської школи, навчання через аматорство, формування стереотипних типажів
<i>Початок професійної освіти (1904-1918)</i>	Музично-драматична школа М. Лисенка	Дикція, сценічне мовлення, рух, вокал, драматична роль, аналіз тексту	4-річна програма, конкурсний відбір, українськомовне навчання, методична система, вперше – професійна підготовка
<i>Радянський період (1920-1991)</i>	Театральні технікуми, інститути	Сценічна техніка: мова, міміка, логіка дії, робота в ансамблі	Системна театральна підготовка в межах державних навчальних закладів, підпорядкована комуністичній ідеології
<i>Незалежна Україна (1991-2021)</i>	Мистецькі школи, театральні студії, вищі навчальні заклади	Комплексна підготовка: акторська імпровізація, техніка сцени, сценічна взаємодія	Демократизація освіти, поява альтернативних програм, театри-студії

<i>Сьогодення/воєнний стан (2022-дотепер)</i>	Театральні студії, дистанційні платформи, навчальні театри	Адаптація сценічної гри до цифрового середовища, читка тексту на камеру	Гнучке, мобільне навчання, мистецтво як інструмент виживання і національного духу, цифрові інструменти й соціальна місія театру
---	--	---	---

Система організації навчального процесу на театральному відділенні ШСТСН

Мета: забезпечення багатопрофільної професійної підготовки учнів, яка сприятиме всебічному розвитку особистості та надасть можливість подальшого здобуття мистецької освіти професійного спрямування в системі фахової передвищої освіти або на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти.

Завдання:

<i>Напрямок</i>	<i>Основні аспекти</i>
Формування	- початкових професійних компетентностей з театального мистецтва; - здатності до аналізу видатних творів представників театального мистецтва; - художньо-творчого мислення, здатності гармонійної взаємодії у театральній групі під час творчого процесу; - особистого мистецького виконавського досвіду, позитивного ставлення до творчої діяльності та здобуття подальшої мистецької освіти.
Розвиток	- природних здібностей та творчого самовираження; - теоретичних, практичних, виконавських навичок (акторська майстерність, сценічний рух, техніка мовлення); - емоційної чуйності, комунікативних здібностей, спостережливості; - сенсорної, образної та емоційної пам'яті, уваги, фантазії, уяви; - логічного, асоціативного і метафоричного мислення.
Засвоєння знань	- про творчу спадщину видатних представників українського та світового театального мистецтва; - про роль, місце і значення драматургічної основи театального мистецтва та особливості її створення.

Структура освітньої програми

Тривалість навчання	Підрівень	Кількість років
9 років (для вступників віком 6-7 років)	Елементарний	4 роки
	середній (базовий)	5 років

Дисципліни. Протягом усього періоду навчання за Освітньою програмою, здобувач освіти отримує відповідні компетентності з наступних дисциплін:

- основи акторської майстерності;
- основи сценічного руху;
- основи сценічної мови;
- танець;
- початковий курс з історії театального мистецтва;
- постановка спектаклів.

Також учень/учениця має можливість обирати дисципліни варіативного складника для розширення своїх компетенцій, маючи змогу спробувати себе в різних напрямках мистецтва.

Навчальне навантаження

Рік навчання	Середня кількість навчальних годин на тиждень	Рік навчання	Середня кількість навчальних годин на тиждень
1	4	5	8
2	7	6	9
3	7	7	10
4	7	8	10
		9	10

Форми навчання	Методи навчання	Засоби навчання
Групові та індивідуальні уроки, позакласна та проєктна діяльність	Словесні (розповідь, бесіда, лекція, дискусія); практичні (виконання акторських етюдів, імпровізація, виконання вправ на сценічний рух і пластичну виразність, робота з текстом, репетиційний метод); наочні методи (перегляд та аналіз театральних вистав, демонстрація відеоматеріалів із виступами видатних акторів, використання сценічних костюмів, реквізиту, декорацій)	Матеріально-технічні засоби (дзеркальні класи для сценічного руху та пластики, аудіо- та відеоапаратура для перегляду та аналізу вистав, сценічний реквізит, костюми, декорації, сцена для виступів); навчально-методичні матеріали (підручники та посібники, драматургічні твори для постановок, відеозаписи професійних вистав для аналізу)

Освітня програма формує 6 основних мистецьких компетентностей

Вид компетентності	Зміст (цілі) навчання
I. Загальна інтегрована	<i>Розвиток інтересу до мистецтва</i> – формування стійкої зацікавленості театральним мистецтвом та спорідненими його видами. <i>Самостійність у навчанні</i> – здатність опановувати матеріал, виконувати завдання та об'єктивно оцінювати власні результати. <i>Творча самореалізація</i> – використання набутих компетентностей у власній мистецько-творчій діяльності. <i>Підготовка до подальшого навчання</i> – готовність до здобуття фахової передвищої або вищої мистецької освіти за театральним чи суміжними напрямками.
II. Мистецько-теоретична	Формування знань про види, жанри, стилі та напрями театального мистецтва. Опанування базової театральної термінології та засобів виразності.

	Набуття навичок аналізу сценічного матеріалу для постановки драматичного спектаклю. Гармонійний розвиток особистості, розуміння національного мистецтва у світовому контексті.
III. Теоретично-практична компетентність з театрального мистецтва	Усвідомлене сприйняття театральних творів різних напрямків. Знання мистецьких епох та їхніх характеристик. Опанування основ аналізу театрального твору. Вивчення форм та особливостей літературних творів. Ознайомлення з творчою спадщиною видатних українських і світових театральних діячів. Розуміння специфіки театрального мистецтва (конфлікт, подія, композиція, етюд). Знайомство з основними театральними професіями.
IV. Театрально-сценічна діяльність та виконавська майстерність	Оволодіння базовими елементами техніки актора, сценічної мови, руху, ритміка, техніки мовлення та словесної дії. Використання мовних засобів виразності, вміння будувати діалог, імпровізувати та аналізувати мовні ситуації. Оволодіння основами сценічної поведінки, психотехніки, сценічних рухів та етюдної роботи. Набуття навичок здатності існувати в атмосфері спектаклю та створювати її.
V. Колективна взаємодія	Усвідомлення ролі кожного учасника колективу в досягненні спільного результату. Формування навичок взаємодії в колективі під час репетицій і виступів. Опанування мистецтва партнерства та втілення сценічного образу. Вміння керувати емоціями, перевтілюватися, використовувати міміку та жести під час публічного виступу. Здатність реалізовувати спільний художній задум у спектаклі.
VI. Публічний мистецький виступ	Виховання культури сценічної етики та зосередженості. Формування навичок публічного виступу та мистецького самовираження. Опанування техніки перевтілення в сценічний образ та контроль над сценічною ситуацією. Набуття практичного сценічного досвіду.
Результат навчання наприкінці елементарного підрівня: за результатами підсумкового контролю, у разі демонстрування здобувачем результатів навчання передбачених Освітньою програмою школи, він/вона продовжує навчання у класі базового професійного спрямування.	
Результат навчання наприкінці середнього (базового) підрівня: за результатами підсумкового контролю, який передбачає комплексну перевірку набутих здобувачем компетентностей (знань, умінь та навичок, розуміння), передбачених Освітньою програмою та отриманих протягом усього періоду навчання, учням видається Свідоцтво про початкову мистецьку освіту початкового професійного спрямування (свідоцтво про закінчення мистецької школи).	

Додаток В

Формат роботи мистецьких шкіл станом на 20 листопада 2023 року

Область розташування мистецької школи	К-ть мистецьких шкіл, що працювали до 24 лютого 2022 року	К-ть мистецьких шкіл, що працюють станом на 20 листопада 2023 року	у тому числі працюють очно	у тому числі працюють дистанційно
Вінницька	57	57	56	1
Волинська	36	36	36	0
Дніпропетровська	90	90	87	3
Донецька	49	37	0	37
Житомирська	36	36	36	0
Закарпатська	67	67	67	0
Запорізька	58	23	0	23
Івано-Франківська	58	58	58	0
Київська	62	62	62	0
Кіровоградська	46	46	46	0
Луганська	32	5	0	5
Львівська	85	85	85	0
м. Київ	57	57	1	56
Миколаївська	49	46	40	6
Одеська	73	72	72	0
Полтавська	43	43	37	6
Рівненська	38	38	38	0
Сумська	35	35	24	11
Тернопільська	51	51	51	0
Харківська	80	71	0	71
Херсонська	36	9	0	9
Хмельницька	61	61	61	0
Черкаська	42	42	42	0
Чернівецька	54	54	54	0
Чернігівська	37	37	33	4
ВСЬОГО:	1332	1218	986	232

**Репертуар Навчального театру театрального відділення КЗМО
«ШСТСН» ХМР у 2014-2024 роках**

Клас	Назва вистави	Режисер
0	«Знахідка»	О.І. Супрун
	«Гімнастика для пуголовків»	М.О. Романцева
	«Казкова казка»	Є.В. Мартиненко
	«Історія одного дерева»	К.Ю. Малініна
1	«Теремок»	К.Ю. Малініна
	«Про мишок і кішок»	
	«Хто сильніший?»	Є.В. Мартиненко
	«Один, два, три»	
	«Чарівна паличка»	Л.Г. Корнієнко
	«Зелена казка»	М.О. Романцева
	«Казка про гномиків і їхню маму»	П.І. Рувінська
	«Пригоди Водних близнюків Молі і Золі»	
2	«Дім, де живе сонечко»	М.О. Романцева
	«Дюймовочка»	К.Ю. Малініна
	«Теремок навпаки»	
	«Дівчинка і Дракон»	
	«Муха-Цокотуха»	Є.В. Мартиненко
	«Детективна історія»	
	«Колискова для вовка»	Л.Г. Корнієнко
	«До вуха Землі»	П.І. Рувінська
3	«Чарівник Смарагдового міста»	М.О. Романцева
	«Іграшки»	К.Ю. Малініна
	«Шишлі-Мишлі»	Л.Г. Корнієнко
	«Крихітка-Хіврунька»	А.С. Оніщук

4	«Острів скарбів»	О.І. Супрун
	«Людвіг 14»	М.О. Романцева
	«Риби, птахи, тварини, люди»	К.Ю. Малініна
5	«Джельсоміно»	Т.В. Михайлуца
	«Червона Шапочка»	М.О. Романцева
	«Magic Mystery Tour» (Чарівний містичний тур)	К.Ю. Малініна
	«Джалапіта»	Є.В. Мартиненко
	«Свято кота Варфоломія»	Л.Г. Корнієнко
6	«Білосніжка і сім гномів»	Т.В. Михайлуца
	«Пеппі повертається»	Л.Г. Корнієнко
	«Ще не дорослі, вже не діти»	М.О. Романцева
	«Космоліт «Карлик Ні»»	К.Ю. Малініна
	«Чорно-біле кафе»	
	«Про школу і світ»	Є.В. Мартиненко
7	«Аліса в Країні Чудес»	К.Ю. Малініна
	«Про кохання»	М.О. Романцева
	«Карлик Ніс»	
	«Похід»	
	«Дім мого серця»	Л.Г. Корнієнко
8	«Вишневий сад»	К.Ю. Малініна
	«Метелика політ»	
	«Задзеркалля»	
	«Юген»	
	«Смарагдова галявина»	Л.Г. Корнієнко

Фото з вистав навчального театру КЗМО «ШІСТСН» ХМР

Рис. 1., Рис. 2. Сцени з вистави «Риби, птахи, тварини, люди». Навчальний театр КЗМО «ШІСТСН», Харків, 2018 р. (фото з архіву школи)

Рис. 3. Навчальний процес: перша репетиція в костюмах.
Навчальний театр КЗМО «ШСТСН», Харків, 2019 р. (фото Кіри Малініної)

Рис. 4. Сцена з вистави «Magic Mystery Tour». Навчальний театр КЗМО
«ШСТСН», Харків, 2019 р. (фото з архіву школи)

Рис. 5. Сцена з вистави «Зелена казка». Навчальний театр КЗМО «ШСТСН», Харків, 2020 р. (фото з архіву школи)

Рис. 6. Сцена з вистави «Дім мого серця». Навчальний театр КЗМО «ШСТСН», Харків, 2018 р. (фото з архіву школи)